

- *Vergi oranları indirilmeli*
- *Kurum kazançlarının yüzde 162'si beyan dışı*
- *12.6 milyon Türk yoksulluk sınırında yaşıyor*
- *Kayıtdışı istihdam 10.7 milyon*

Ekonomik Rapor

M^m BİLANÇO

Sahibi
Mehmet TİMUR

Genel Yayın Yönetmeni
Nail SANLI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber DOĞANOĞLU

Yayın Kurulu

Nail SANLI
Ali E. DOĞANOĞLU
Ahmet FETTAHOĞLU
Yıldız ÖZTÜRK

TÜRMOB

Basın Yayın Dağıtım İşletmesi
tarafından yayınlanmaktadır

Adres

Gençlik Caddesi No:107
06570 Anıttepe - ANKARA
Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)
Fax: (0.312) 232 50 73
http: www.turmob.org.tr
e-mail:alid@turmob.org.tr

Baskı

Ziraat Matbaası
(0.312) 384 73 44

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı

Bilanço Dergisi'ne aittir.

Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya
tamamı alıntı yapılamaz

Çözüm dosyaları

Çağdaş yaşamın ve ekonominin vazgeçilmez unsurlarından olan muhasebecilik, mali müşavirlik mesleği örgütlenmesinin 15 yılını geride bıraktı. Bu 15 yıllık süreçte önemli mesafeler kaydettik. Yılların birikimi olan sorunları bir anda çözmek elbetteki mümkün değildir. Çok hızlı bir değişim süreci yaşayan ülkemizde, bu değişimin gerisinde kalmamak bile büyük öneme sahip.

TÜRMOB, odalarımız ve meslektaşlarımız hem birikmiş sorunların çözümü, hem de değişim sürecini yakalamada genel anlamda başarılı olmuşlardır.

Önümüzdeki dönemde, mesleki sorunlarımıza yönelik çözüm dosyaları hazırlamalıyız. Genel Kurulumuz'dan sonra tüm üyelerimizin katılımını sağlayarak, tüm Odalarımızda eş zamanlı bir çalışma süreci başlatmalıyız. Mesleki sorunlarımızın güncel durumu sıralanmalı ve önceliklerimiz belirlenerek çözüm dosyaları oluşturulmalıdır. Bu dosyalarda, sadece sorunları tespit etmek bizleri bir yere götürmez. O yüzden dosyalarımızda sorunların tespiti, analizi ve çözüm yolları ayrıntılı bir şekilde yer almalıdır.

Çözüm dosyalarımızda, mesleki çıkarlarımızla, ülke çıkarlarını ortak payda da buluşturarak çözüm üretmek, bizleri daha kısa sürede sonuca götürecektir.

9-10 Ekim tarihlerinde yapılacak TÜRMOB Genel Kurulu'nun ardından oluşacak yönetimin, odalarımızın ve meslektaşlarımızın gelecek çalışma döneminde, çözüm dosyaları temel önceliklerin başında yer almalıdır.

Meslek örgütümüz, bu çalışmaları başarıyla yerine getirerek en iyi şekilde sonuca ulaşacaktır.

Dergimizin bu sayısında da ilgi ile okuyacağınızı umduğumuz haber ve araştırmalara yer verdik. Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Nail SANLI
Genel Sekreter

TÜRMOB vergi sistemine ilişkin önerilerini açıkladı

Vergi oranları indirilmeli

TÜRMOB tarafından vergi sistemine ilişkin önerilerin yer aldığı Vergi Raporun'da, vergi oranlarının içinde yaşanılabilir bir vergi sistemi yaratacak düzeye indirilmesi istendi. Sahte ve yanıltıcı belge yatağına dönüşen basit usulün kaldırılması, üniter vergi sistemine geçilmesi önerildi. Vergi uygulamalarının büyümeyi teşvik eden, yatırımı ve üretimi destekleyen bir yapıya kavuşturulması için önerilere yer verildi.

TÜRMOB tarafından hazırlanan vergi raporu yayınlandı. Raporda TÜRMOB'un vergi sistemine ilişkin ayrıntılı önerileri yer aldı. Vergi uygulamalarının büyümeyi teşvik eden, yatırımı ve üretimi destekleyen bir yapıya kavuşturulmasına yönelik önerilerin yanı sıra, vergi sisteminde yaşanan sorunların çözümüne ilişkin öneriler yer aldı. TÜRMOB'un vergi sistemine ilişkin önerileri özetle şöyle;

Vergi sistemimizde çok sayıda ve belirli bir amaç doğrultusunda aralarında eşgüdüm sağlanamamış vergisel muafiyet ve istisnalar bulunmaktadır. vergi

sisteminde bulunan bu tür vergi muafiyet ve istisnaları ülkemizin içinde bulunduğu şartlar, ekonominin gerekleri ve kamu finansman ihtiyaçları dikkate alınarak yeniden değerlendirilmelidir.

Tüm modern vergi sistemlerinde olduğu gibi mutlaka gelir ve servet çözümleri ile harcama düzeyi arasında bağ oluşturan bir otokontrol mekanizması ihdas edilmelidir.

Üniter vergi sistemine geçilmedir. Sorunlar gerçek bir üniter vergi sistemini zorunlu kılmaktadır. Bu gerçekten hareketle ücret gelirleri hariç olmak üzere kaynağı ve tutarı ne olursa olsun her türlü gelir toplanarak beyan

edilmelidir. Yani Gelir Vergisi Kanunu'nun toplama ve beyan ile ilgili hükümleri yeniden düzenlenerek üniter bir vergi sistemi oluşturulmalıdır.

Ücretlilerin düşük oranlı bir vergi tarifesine göre -hem daha düşük oranlı ve hem de daha yüksek dilimli- vergilendirilmesi esası getirilmelidir. Zira ücretlinin amortismanı ve gideri yoktur. Ayrıca enflasyonunun peşinden sürüklenen gelir artışları söz konusudur. Öte yandan vergisi tevkif yoluyla enflasyona karşı değer yitirmeden ödenmektedir. Bununla birlikte ücretli kesim ülkemizde sosyal devlet olmanın gereği olarak en çok korunmaya

gereksinim duyulan kesimi oluşturmaktadır. Bu nedenlerle yüzde 10'dan başlayan ve yüksek dilimli bir tarife içinde vergilendirilmeleri verginin adaletli ve dengeli dağılımı Anayasal amacına ve sosyal devlet olma gereklerine daha uygun olacaktır.

Halen yürürlükte bulunan harcamaya üzerinden alınan vergi kanunları ile gelir üzerinden alınan vergi kanunları arasındaki uyumsuzlukların giderilmesi gerekir.

Artık Vergiye İlişkin Af Kanunları çıkarılmamalıdır.

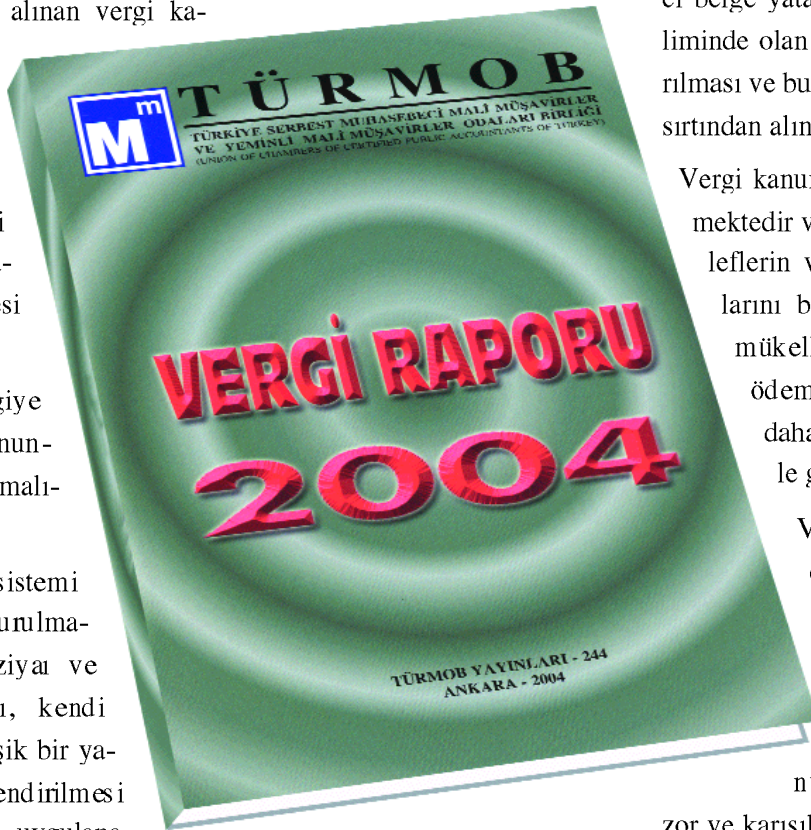
Vergi ceza sistemi yeniden oluşturulmalıdır. Vergi zıya ve suçla orantılı, kendi içinde hiyerarşik bir yapısı ve isimlendirilmesi bulunan, basit, uygulanabilir, ucu açık olmayan ve kamu vicdanında kabul gören ve caydırıcı etkileri idari süreçlerle kesilmeyen bir vergi ceza sistemi oluşturulmalıdır.

Yeni çıkarılan vergi kanunları, yasalastığı dönemi takip eden hesap dönemi başında itibaren yürürlüğe konulmalıdır.

Kayıt dışı veya diğer bir ifade ile vergi dışı ekonomi ile uzun so-

luklu, etkin ve tutarlı bir mücadele başlatılarak kayıt altına alınmalıdır.

Daha çok üreten bir Türkiye borç stokunu küçültebilir. Daha çok üreten bir Türkiye'de istihdam artar, devlet de daha çok vergi geliri elde eder ve kamu finansmanında denge

daha çabuk sağlanabilir. Vergi reformu kapsamında getirilecek değişikliklerle, vergi uygulamalarının, büyümeyi teşvik eden, yatırım ve üretimi destekleyen bir yapıya gelmesi sağlanmalıdır. Mevcut durum bunun tam tersidir. Vergi uygulamaları, bir taraftan, üreticinin yatırıma dönüştüreceği kaynakları, diğer taraftan da tüketicinin harcayabilir gelirini küçültmektedir.

Türk vergi sisteminde yavaş yavaş bir faciaya dönüşen adı kadar basit olmayan basit usul kesinlikle kaldırılarak söz konusu mükellefler gerçek usulde vergilendirilmelidir. Basit usul kayıt dışı ekonomiyi besleyen bir mekanizmaya dönüşmüştür. Sahte ve muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge yatağına dönüşme eğiliminde olan basit usulün kaldırılması ve bu kamburun sistemin sırtından alınması zorunludur.

Vergi kanunları çok sık değişmektedir ve bu durum mükelleflerin vergiye olan uyumlarını bozmakta ve dürüst mükellefler için vergi ödemek, ödememekten daha zor ve külfetli hale gelmektedir.

Vergi kanunlarının çok sık değişmesi sonucu vergi kanunlarındaki sistematik bozulmuş, bu kanunlar anlaşılması

zor ve karışık hale gelmiştir. Bu nedenle öncelikle 4 temel kanundan başlamak üzere vergi kanunları yeniden yazılmalı ve düzenlenmelidir.

Vergi Kanunları içerisindeki yeri tartışmalı olan finansal enstrümanlarla ilgili tereddütleri ortadan kaldıracak şekilde düzenlemeler yapılmalıdır.

Vergi kanunlarında yer alan teşvik, koruma, indirim ve istisna-

BİLANÇO

lar yeniden gözden geçirilerek selektif, etkin, basit, açık ve uygulanabilir bir yapı oluşturulmalıdır.

Vergi oranları içinde yaşanılabilir bir vergi sistemi yaratacak düzeye indirilmeli, diğer parafiskal yükler kademeli olarak azaltılmalıdır. Karmaşık ve sonucu aynı noktaya çıkan tali vergiler asıllarına dahil edilmelidir. Yani fon payı gibi tali vergiler mutlaka kaldırılmalıdır. Vergi oranları farklılaştırmalarından kaçınılmalı ve vergi oranlarının farklılaştırılmasının kayıt dışı ekonomiyi besleyen mekanizmalar olmasına izin verilmemelidir.

Kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması konusunda kamuoyu aydınlatılmalı ve sorun ülke sorununu kabul edilerek toplumun tüm kesimlerinin etkin desteği sağlanmalıdır.

Özerk, etkin, motivasyonu yüksek, olayları geriden takip etmeyen, vergi sistemine hakim, beşeri sermayesi üst düzeyde olan ve maddi anlamda da tatmin edilmiş bir vergi idaresi oluşturulmalıdır.

Vergi reformlarına mali faaliyetin diğer bir yönü olan kamu harcamaları açısından da bakmak gerektiği yönünde yoğun tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalara göre vergi reformunun, kamu yönetiminin ve kamu harcamalarının reformu ile başlaması gereklidir. Vergi mükellef-

leri kamunun ne kadar gelir elde edip, ne kadar harcama yaptığını; sonuç olarak devlete ödediği paraların nerelere harcadığını bilmek istemektedirler.

Tahsilat işlemlerinde kolaylık sağlanmalıdır. Otomasyona önem verilmeli ve bu amaçla programlar geliştirilmelidir. Vergi dairelerinde halkla ilişkilere daha fazla önem verilmelidir.

Vergi idaresi çalışanları mükellefleri kaliteli hizmet sunulması gereken müşteriler olarak görmelidir. Ayrıca, sadece vergi idaresi çalışanları değil mükelleflerle ilgili tüm kamu görevlileri de mükelleflere kolaylık sağlamalıdır.

Verimi olmayan vergiler (Örneğin, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Damga Vergisi) ve harçlar kaldırılmalı, ana vergi yasaları sadeleştirilmeli, vergi yasaları arasında paralellik ve bütünlük sağlanmalıdır.

Türk vergi sisteminin daha iyi işler hale getirilmesi için vergi idaresinin iyileştirilmeleri çalışmalarıyla birlikte vergi yargısı bir an önce kurulmalıdır. Vergi yargısı itiraz komisyonu işlevinden kurtarılmalıdır. Sayıştay gibi bağımsız, özerk yapıya sahip "Vergitay" kurulmalıdır.

Vatandaşlık ile vergi mükellefliliği özdeşliği sağlanmalı, kamuoyu bilincinde, vatandaş olabilmek için vergi yükümlüsü olma

gereği yerleştirilmelidir. Bazı vatandaşlık haklarının kullanılabilmesi için vergi mükellefi olma önşartı aranmalıdır.

Düşük gelir gruplarındaki vergi yükünü üst gelir gruplarına yaymak ve aktarmak için vergi sisteminizde rant ekonomisinden üretim ekonomisine geçilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Üretken olmayan sektörlerde, her türlü rant ve spekülatif kazanç sahiplerine vergi yükü kaydırmaları gerçekleştirilmelidir.

Stopaj uygulaması nihai vergilendirme aracı olarak değil, otokontrol ve peşin vergi aracı olarak kullanılmalıdır. Stopaj yöntemi yerine ekonomik gelir-gider kavramına geçilerek gerçek vergiciliğe yönelinmelidir.

Vergilemede şeffaflık gereklidir. Hangi kesimler üzerinde verginin yoğunlaştığını, kimlerin vergi yükünün artırılması gerektiği kamuoyuna anlatılmalıdır.

Vergi denetiminin etkinliğini artırmak amacıyla mali müşavirlik kurumundan daha etkin bir şekilde yararlanılmalıdır. Türk Vergi Sisteminin yeniden düzenlenmesi ve değişiklik yapılması konularında da görüş ve desteğine daha yoğun başvurulmalıdır.

Mesleki disipline büyük önem

TÜRMOB Disiplin Kurulu, disiplin kurallarına uymayan 1506 kişi - ye çeşitli cezalar verdi. 1990 yılından bu yana 167 kişi meslekten men cezası aldı. 14 yılda TÜRMOB Disiplin Kurulu 1714 dosyayı ka - rara bağladı.

Güven ve kurallara da-
yılı olarak yerine geti-
rilen muhasebecilik,
mali müşavirlik mesleğinde mes-
lek ahlak kurallarına uymayanlara
göz açtırılmıyor. Kurallara uyma-
dığı gerekçesiyle son 14 yılda
1714 dosyayı TÜRMOB Disiplin
Kurulu karara bağladı.

443 kişiye uyarma cezası, 465 ki-
şiye kınama cezası, 407 kişiye
meslekten geçici men cezası, 167
kişiye meslekten men, 24 kişiye

staj iptali cezası verildi. 208 dos-
yada ise cezanın kaldırılmasına ya
da dosyanın odaya iade edilmesi-
ne karar verildi.

TÜRMOB Disiplin Kurulu son
iki yılda 864 dosyayı karar bağla-
dı. 238 kişiye uyarma cezası ve-
rildi. 247 kişiye kınama cezası ve-
rilirken, 160 kişi çeşitli sürelerle
geçici olarak meslekten men ce-
zasına çarptırıldı.

Disiplin kurallarına uymayan 96
kişi ise son 2 yılda meslekten men

edildi. TÜRMOB'un kuruluşu ve
faaliyete geçmesinden bu yana
167 kişi meslekten men cezasına
çarptırıldı ve ruhsatları alındı.

Yıllar itibariyle dosya sayısı irde-
lendiğinde son yıllarda üye sayı-
sının artışından daha hızlı bir şe-
kilde disipline gelen dosya sayı-
sında artış olduğu ortaya çıkıyor.
Verilen kararlar ve işlemler mes-
lek örgütünün, mesleki disipline
büyük önem verdiğini ortaya ko-
yuyor.

CEZA TÜRÜNE GÖRE YILLARA DAĞILIMI

Dönemi	Toplam Dosya	Uyarma	Kınama	Geçici Men	Meslekten Men	Staj İptali	Cezanın Kaldırılması veya Dosyanın Odaya İadesi
1990-1992	26	3	2	6	8	-	7
1992-1994	11	1	2	4	1	-	3
1994-1996	51	8	5	23	4	-	11
1996-1998	106	20	29	34	10	1	12
1998-2000	177	21	27	83	18	3	25
2000-2002	479	152	153	97	30	8	39
2002-2004	864	238	247	160	96	12	111
Genel Toplam	1714	443	465	407	167	24	208

Kurum kazançlarının yüzde 162'si beyan dışı

Denetim birimlerince yapılan vergi incelemelerinin vergi türleri itibariyle dağılımında ana vergilerde, en yüksek kaçak kurumlar vergisinde yer aldı. Kurumlar vergisinde her yüz liralık beyana karşılık 162 lira beyan dışı bırakıldı. Damga vergisinde ise her yüz liralık beyana karşılık 2 bin 438 lira beyan dışı bırakıldı. 2003 yılı itibariyle yapılan incelemelerde 100 liralık beyana karşılık 74 liranın beyan dışı bırakıldığı ortaya çıktı.

Maliye Bakanlığı denetim birimlerince yapılan vergi inceleme sonuçlarının vergi türleri itibariyle dağılımı çarpıcı sonuçlar ortaya çıkarıyor. 2003 yılında yapılan incelemelerde 68 bin 251 rapor düzenlendi. 25.5 katrilyonluk matrah incelemesi yapan denetim elemanları 18.8 katrilyon matrah farkı buldu.

Bu matraha göre 1.2 katrilyon vergi farkı ortaya çıktı. 1.8 katrilyon vergi cezası ve 139 trilyon usulsüzlük cezası kesildi.

Vergi inceleme sonuçlarının vergi türleri itibariyle dağılımına bakıldığında ana vergi kalemlerinde en yüksek beyan dışılık kurumlar vergisinde ortaya çıkıyor. Denetim birimlerince kurumlar vergisi ile ilgili 8 bin 571 rapor düzenlendi. 762 trilyon liralık matrah incelendi

ve 1.2 katrilyon liralık matrah farkı bulundu. Yani her yüz liralık beyana karşılık 162'liranın beyan dışı bırakıldığı ortaya çıktı. 1.2 katrilyon liralık matrah farkı kurumlar vergisinde 134 trilyon liralık vergi farkı ortaya çıkarıyor. Kurumlar vergisine ilişkin yapılan incelemeler sonucunda 194 trilyon vergi cezası ve 98 trilyon usulsüzlük cezası kesilmesi istemi rapora bağlandı.

Gelir vergisi

Gelir vergisine yönelik olarak denetim birimlerince 16 bin 605 rapor düzenlendi. 822 trilyon liralık matrah incelendi ve bu matrahtan 617 trilyon liralık matrah farkı bulundu. Gelir vergisinde her 100 liralık beyana karşılık 75 liranın beyan dışı bırakıldığı saptandı. Yapılan incelemelerde gelir vergisi be-

yanlarında 106 trilyon liralık vergi farkı ortaya çıkarıldı. Düzenlenen raporlarda 223 trilyon lira vergi cezası ve 14 trilyon lira usulsüzlük cezası kesilmesi istendi.

Katma Değer Vergisi

En çok incelemenin yapıldığı vergi türünü katma değer vergisi oluşturdu. 17 bin 468 rapor düzenlendi. En yüksek vergi cezasıda bu grup için talep edildi. İncelenen 11 katrilyon liralık matrahtan 1.5 katrilyon lira matrah farkı bulundu. Katma Değer vergisinde beyan edilen her 100 liraya karşılık 14 liranın beyan dışı bırakıldığı ortaya çıktı. Katma Değer vergisine ilişkin olarak 370 trilyon liralık vergi farkı bulundu. 717 trilyon lira vergi cezası kesilmesi, bunun yanı sıra 4 trilyon lira usulsüzlük cezası kesilmesi istemi rapora bağlandı.

Banka ve sigorta muameleleri vergisi

Denetim birimlerince banka ve sigorta muameleleri vergisi ile ilgili 504 rapor düzenlendi. 4 katrilyon liralık matrah incelenirken 3 katrilyon liralık matrah farkı ortaya çıktı.

Bu vergi grubunda her yüz liralık beyana karşılık 81 liranın beyan dışı bırakıldığı saptandı. Vergi oranının düşük olmasından dolayı bulunan vergi farkı 6 trilyon lirada kaldı. 15 trilyon lira vergi cezası ve 50 milyar lira usulsüzlük cezası kesilmesi istendi.

Damga vergisi

En yüksek vergi kaçağı damga vergisi grubunda ortaya çıktı. Her 100 liralık beyana karşılık damga vergisinde 2 bin 438 liranın beyan dışı bırakıldığı düzenlenen 441 raporla saptandı. İncelenen 349 trilyon

liralık matrahtan 8.5 katrilyon lira matrah farkı ortaya çıkarıldı. 8.5 katrilyon liralık matrah farkından dolayı 46 trilyon liralık vergi farkı bulundu. 68 trilyon liralık vergi cezası ve 4 milyar liralık usulsüzlük cezası kesilmesi istemi rapora bağlandı.

KDV iadesi

Ülkemizde en çok tartışılan ve yoğun olarak incelenen KDV iadeleri grubunda ise kaçak oranı en düşük seviyede kaldı. Düzenlenen 952 raporda 82 trilyon liralık matrah incelendi ve 15 trilyon liralık matrah farkı bulundu.

Beyan edilen her 100 liraya karşılık 18 liranın beyan dışı bırakıldığı tespit edildi. Bu grupla ilgili yapılan denetimlerde 5 trilyon liralık vergi farkı bulunurken, 16 trilyon lira vergi cezası kesilmesi talep edildi.

Geçici vergi

Geçici vergide her 100 liralık beyana karşın 192 liranın beyan dışı bırakıldığı düzenlenen 2 bin 890 raporla saptandı. Bu raporlara dayanılarak 62 trilyon liralık matrah incelendi ve 120 trilyon liralık matrah farkı bulundu. 14 trilyon liralık vergi farkı saptandı. Bunun için 34 trilyon lira vergi cezası kesilmesi talep edildi.

2003 yılında denetim birimlerince toplam 68 bin 251 rapor düzenlendi. 25.5 katrilyon matrah incelendi ve 18.8 katrilyon matrah farkı bulundu. 1.2 katrilyon liralık vergi farkı ortaya çıktı. 1.8 katrilyon vergi cezası kesilmesi ve 139 trilyon lira usulsüzlük cezası kesilmesi istemi rapora bağlandı.

Vergi inceleme sonuçlarına göre her 100 liralık beyana karşılık 74 liranın beyan dışı bırakıldığı ortaya çıktı.

Denetim Birimlerince Yapılan Vergi İnceleme Sonuçları 01/01/2003-31/12/2003 Tarihleri Arasında

(Milyon TL)

Verginin Adı	Düzenlenen Rapor Sayısı	İncelenen Matrah	Bulunan Matrah Farkı
Gelir Vergisi	16.605	822.177.651	617.120.044
Kurumlar Vergisi	8.571	762.037.174	1.237.498.373
Katma Değer Vergisi	17.468	11.171.196.071	1.516.704.183
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	504	4.156.824.975	3.362.179.232
Veraset ve İntikal Vergisi	72	5.258.840	11.627.720
Damga Vergisi	441	349.831.174	8.529.012.912
KDV İadesi	952	89.217.362	15.763.644
Geçici Vergi	2.890	62.737.518	12.552.594
Diğer	20.748	8.143.914.506	3.424.518.438
Toplam	68.251	25.563.195.271	18.834.977.140

AB'de vergi uyumlaştırmalarını Adalet Divanı belirledi

Avrupa Birliği üyesi Hükümetler vergi yasalarının Birlik genelinde uyumlaştırılması konusunda ayak sürer, isteksiz davranırlarken Avrupa Adalet Divanı almış olduğu bir dizi kararla AB vatandaşları arasında milliyet farkı nedeniyle ayrımcılık yapan veya kişilerin başka üye ülkelerde yerleşmelerini zorlaştıran, engelleyen ulusal vergi yasalarını hükümsüz kıldı.

Adalet Divanının almış olduğu bu kararlar, şirketler için de geçerli olduğundan, AB üyesi ülkeler Hükümetlerini, mevcut vergi yasalarını tadil etmeye ve uyumlaştırmaya başlamaya zorluyor.

Kararlar, sadece bir üye ülke içinde faaliyet gösteren firmaları, çok uluslu firmaların tabi olduğu yasal hükümlere tabi tutmakla olumsuz yönde etkiliyor. Örneğin bu güne kadar İngiltere'de, merkezi Londra'da bulunan bir şirketin merkez ofisi ile, Manchester'de bulunan iştiraki arasında vukubulan mal ve hizmet satışlarında uygulanan transfer fiyatları, iştirakin Amsterdam'da kurulu olması halinde tabi olacağı vergilerden muaf olabiliyordu. Ancak İngiltere Hükümeti, Adalet Divanının aksi yönde bir karar almasına meydan bırakmak için ilgili Yasayı değiştirdi. Şimdi çok küçük firmalar hariç, Yasa tümüyle İngiltere hudutları içinde yürütülen faaliyetleri de kapsayacak şekilde tadil edildi.

Aynı gelişme "ince kapitalizasyon" - thin capitalization - denilen durumlarda da yaşandı. Bu deyim

bir çokuluslu firmanın, vergi hadlerinin yüksek olduğu bir başka ülkede kurulu bulunan alt birimine sermaye sağlamak yerine borç vermeyi yeğ tuttuğu ve bu borca yüksek faiz uyguladığı durumları anlatmak için kullanılıyor. Bu uygulama alt birim karının ana şirkete transfer edilmesine olanak sağlıyor ve genelde vergi hadlerinin yüksek tutulduğu ülkeler bu uygulamayı önleyici ya da zorlaştırmacı önlemlere başvuruyorlar. Bu tür önlemlere başvuran ülkelerden birisi de Almanya; Almanya Vergi İdaresi, Lankhorst Hohorst isimli Hollanda firmasının Almanya'da faaliyet gösteren alt biriminin Hollanda'daki ana şirkete ödemiş olduğu faizlerin tümünün bir gider olarak gösterilmesi suretiyle vergi matrahından düşülmesini kabul etmedi. Hollanda firması "hem ana şirket hem alt birim Alman şirketi olsa idiler, ödenen faizlerin tümü gider olarak kabul edilecekti" savıyla Adalet Divanına başvurdu. Ve 2002 yılı sonlarında Hollanda şirketi açmış olduğu davayı kazandı.⁽¹⁾ İngiltere ve Almanya'daki çok sayıda firma daha önce ödemiş ol-

dukları vergileri geri almak amacıyla Mahkemeye grup hareketi halinde başvuruda bulundular. Şimdi Almanya ve İngiltere, tümüyle yerli ve çokuluslu şirketlere vergilendirmede aynı muamelenin yapılmasına olanak verecek şekilde "ince kapitalizasyon"la ilgili Yasaları tadil ettiler.

Hollanda Hükümeti de benzer şekilde bir davayı kaybetti. Bir otomobil yedek parça üreticisi olan Bosal Holdings şirketi diğer bazı AB üyesi ülkelerde alt birimler oluşturdu. Acaba şirket finansman giderlerini bir gider olarak kabul ettirebilir mi idi? Hollanda Vergi İdaresi görevlileri buna izin vermediler, onlara göre sadece Hollanda'da kurulu alt birimlerin katlandığı finansman masrafları gider olarak kabul edilebilirdi. Adalet Divanı verdiği bir kararla bu uygulamayı kabul etmedi ve Hollanda Hükümeti kuralları değiştirmek zorunda kaldı.

Avrupa Adalet Divanı yakın gelecekte, yine vergi matrahının tespiti, daha açık bir deyişle diğer üye ülkelerde kurulu alt birimlerin zararlarının ana şirket karından düşü-

lup, düşölme yeceği konusunda, tüm hissedarları ilęilendiren ve çok yansımaları olacak bir karar alacak. Bir İngiliz perakendecilik devi olan Marks & Spencer Şirketinin zarar eden alt birimi İngiltere'de faaliyette bulunuyor ise bu zarar vergi matrahı tespitinde ana şirketin karından düşölüyor, ancak alt birim diğer bir üye ölkede kurulu ise mevcut Yasa bu alt birimin zararının ana şirket karından düşölmesine olanak vermiyor. Şimdi Marks & Spencer Şirketi bu Yasa hükmüne karşı Divanda dava açmış durumda ve yakında Divan bu konudaki kararını verecek.

Marks & Spencer şirketinin davayı kazanması halinde yaklaşık 55 milyon Dolar tutarında bir kazanç sağlayacağını düşünüyor. Şimdi birçok çokuluslu firma İngiltere'de gruplaşarak dava açmış durumda, eğer kazanırlarsa bu devlete milyarlarca Sterlin Poundluk bir külfet getirecek.

Dağıtılan temettüler de dava konusu olmuş durumda. Kısa bir süre önce Aventis şirketi ile birleşmiş olan Alman Hoechst kimya şirketi, İngiltere'ye karşı bu ölkö Hükümetinin, firmanın buradaki alt biriminin karı üzerinden dağıtılan temettülerden almakta olduğu "geçici"-avans - vergi konusunda 2000 yılında açmış olduğu davayı kazandı.

Avrupa çapında önemli sonuçları olacak bir diğer dava geçen Mart ayında sonuçlandı. "de Lasteyrie" davası olarak adlandırılan bu dava Belçika'ya yerleşen bir Fransız vatandaşından açıldı. Fransız Yasalarına göre bu durum, (herne kadar kendisi, söz konusu edilen şirket hisselerini satmamış olsa da)

bu kişinin belirli miktarda sermaye kazancı elde ettiği anlamına geliyordu ve dolayısıyla vergi vermesi gerekiyordu. Lasteyrie buna karşı çıktı ve "böyle bir uygulama benim bir diğer AB üyesi ölkede yerleşmeye engel olur" iddiasında bulundu. Adalet Divanı kendisini haklı gördü, hemen akabinde Komisyon, Almanya'nın buna benzer bir "çıkış - göç - vergisi" ni tadil etmemesi durumunda Almanya aleyhine konuyu ilgili mercilere götüreceği uyarısında bulundu.

Avrupa Birliği'nde üye ölkelerin vergilendirme alanındaki egemenlik haklarının nasıl ellerinden alındığı, diğer bir ifade ile Birlik organlarının üye ölkelerin iç işlerine nasıl müdahalelerde bulunabildiği yukarda verilen örneklerden açık biçimde anlaşılabilir.

Avrupa Adalet Divanı daha yeni Eylül ayının başında temettülerle ilgili yine çok geniş yansımaları olacak bir karar aldı.⁽²⁾ Finlandiya Hükümeti Kurumlar Vergisini Finlandiya'da ödeyen Şirketlerin dağıttıkları temettüler için temettü geliri elde edenlere, temettü dağıtan şirketçe ödenen Kurumlar Vergisi nedeniyle vergi indirimi - tax credit - uygulamakta iken, temettü gelirinin diğer bir üye ölkede kurulu ve Kurumlar Vergisini o üye ölkede ödeyen bir şirketten alınması halinde bu temettü gelirine vergi indirimi uygulamıyordu, diğer bir ifade ile ödenen Kurumlar Vergisi nedeniyle Finli firmalarca dağıtılan temettüler vergi indiriminden istifade ederken yabancı firmaların dağıttıkları temettülere vergi indirimi sağlanmıyordu. Çifte vergilendirmeyi önlemeyi amaçlayan bu vergi Finlandiya'da elde edilen temettüler üzerindeki vergiyi sıfıra

düşörtürken, sınır ötesinden elde edilen temettüler üzerine yüzde 29 oranında vergi tatbik edilmesine neden oluyordu.

Bir Finli vergi mükellefi olan Petri Manninen Fin Vergi Yasalarının, sermayenin serbest dolaşımını ön gören AB mevzuatıyla çelişki içinde olduğunu ileri sürerek Adalet Divanına başvuruda bulundu.

Adalet Divanı Manninen'i haklı buldu ve vergi indirimi alanında yapılan ayırmacılığın AB Anlaşmasının açık bir ihlali olduğuna hükmetti.

Adalet Divanı'nın bu kararıyla şimdi AB'nde, tabiiyetinde bulundukları ölkö dışındaki üye ölkelerdeki şirketlerde hisse sahibi olan ve temettü geliri elde etmekte olan on binlerce vergi mükellefinin çok büyük tutarda vergi iadesi almasının yolu açılmış oluyor. Karar halen dışardan elde edilen temettü gelirlerine yurtiçinden elde edilenlere göre daha yüksek vergi koyan Hükümetler için çok önemli vergi kayıpları getirebilecek. Yapılan bir çalışmaya göre halen Divan tarafından görölen vergi davalarının parasal tutarı sadece İngiltere Hükümetine 10.3 milyar Sterlin Pounda mal olabilecek.

Londra'da Deloitte & Touche denetim firmasının AB vergi uygulamaları bölümü başkanı Adam Craig, Divanın bu kararının, üye ölkeleri, vergi sistemlerini Avrupa komisyonu tarafından talep edilen doğrultuda reforma tabi tutmaya zorlayacağını ifade ediyor. Komisyon temettülerin vergilendirilmesinde bir ayırmacılık yapılmasına karşı çıkıyor.

(1) The Economist, Ağustos 28-Eylöl 3 2004, S. 63.

(2) Financial Times, Eylül 11-12 2004, S.2.

12.6 milyon Türk yoksulluk sınırında yaşıyor

DiE'nin hane halkı bütçe anketine göre nüfusun en yoksul yüzde 20'lik kesimini oluşturan 12.6 milyon 586 bin kişi günde ortalama 2 doların altında bir rakamla geçiniyor. Tüketim harcamalarında ise konut ve gıda harcamaları en büyük paya sahip bulunuyor.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün bütçe anketi sonuçlarına göre Türkiye genelinde hanehalkının tüketim amaçlı yaptığı harcamaların içinde en yüksek payı yüzde 28.3 ile konut ve kira harcamaları oluşturdu. Bunu yüzde 27.5 ile gıda harcamaları takip etti. Harcamaların içinde en düşük pay ise yüzde 2 ile eğitim hizmetlerine ayrıldı.

Türkiye'de hanehalkı başına aylık ortalama tüketim harcaması 738 milyon lira olarak tahmin edildi. Kentsel yerlerde hanehalkları ayda ortalama 840 milyon lira tüketim harcaması yaparken, kırsal yerlerdeki haneler ise ortalama 558 milyon lira tüketim harcaması yaptı.

2002 yılında gerçekleştirilen

araştırma sonuçları ile 2003 yılı sonuçları karşılaştırıldığında; gıda harcamasına ayrılan payın yüzde 26.7'den yüzde 27.5'e, konut harcamalarının, yüzde 27.3'den yüzde 28.3'e, ulaştırma harcamalarının yüzde 8.7'den yüzde 9.8'e, eğitim harcamalarının ise yüzde 1.3'den yüzde 2'ye yükseldiği, ev eşyası harcamalarının yüzde 7.3'den yüzde 5.7'ye, çeşitli mal ve hizmet harcamalarının ise yüzde 4.6'dan yüzde 3.5'e düştüğü gözlemlendi.

Türkiye'de yaklaşık 12.6 milyon kişi yoksulluk sınırında yaşıyor. Nüfusun en yoksul yüzde 20'lik diliminde yer alan 12 milyon 586 bin yurttaş günde 2 doların altında bir rakamla geçiniyor. Bu tutar, en varlıklı yüzde 20'lik kesimde ise 7.6 dolara ulaşıyor. Refah düzeyinde en yoksulla en

zengin kesim arasında 5 kat fark bulunuyor.

DiE Hane Halkı Tüketim Harcamaları Anketi'nde ülke nüfusu 5 gelir grubuna ayrılarak, ailelerin harcamalardaki payları belirlendi. Buna göre, 2003 yılında aylık ortalama hanehalkı tüketim harcaması 12 katrilyon 363 trilyon 160.4 milyar lira düzeyinde gerçekleşti. Nüfusun en yoksul yüzde 20'lik diliminde yer alan hanelerdeki 12 milyon 862 bin 228 kişi, bu harcamanın yalnızca yüzde 8.8 oranındaki 1 katrilyon 93 trilyon 320.9 milyarını gerçekleştirebildi. Yoksuldan zengine doğru yapılan gruplandırmada ikinci yüzde 20'lik dilimdekiler 1 katrilyon 602 trilyon 813.6 milyar, üçüncü dilimdekiler 2 katrilyon 59 trilyon 142 milyar, dördüncü dilimdekiler

BİLANÇO

de 2 katrilyon 687 trilyon 103 milyar lira tüketim harcaması yaptı.

En varlıklı yüzde 20'lik dilimde yer alan 14 milyon 569 bin yurttaş ise harcamaların yüzde 39.8 oranındaki 4 katrilyon 20 trilyon 781 milyarını gerçekleştirdi. Diğer bir deyişle nüfusun en varlıklı beşte birlik bölümü, tüketim, neredeyse diğer yurttaşların tümü kadar para harcadı.

Seçilmiş gıda maddelerinin fert başına düşen miktarı ve gıda harcaması içindeki payları da ilginç sonuçlar ortaya çıkardı. Gıda harcamasında en büyük pay eklemek tüketimine ayrılırken, bunu yumurta ve buğday unu takip etti.

Gelire göre harcamaların dağılımında 2002 yılında yüzde

9.3 olan en yoksul yüzde 20'lik kesim, Türkiye'nin toplam özel tüketim harcamaları içerisindeki payı yüzde 8.8'e gerilerken, en zengin yüzde 20'lik kesimin toplam harcamaları içindeki payı yüzde 1.6 oranında artış gösterdi.

Türkiye'de gıda harcamalarının yüzde 13.1'ini en yoksul kesim, yüzde 16.9'unu ikinci yüzde 20'lik kesim, 19.5'ini üçüncü kesim, yüzde 22.2'sini dördüncü ve yüzde 28.2'sini ise beşinci ve en zengin yüzde 20'lik kesim yapıyor. En yoksul kesimin sağ-

lık harcamaları içerisindeki payı yüzde 9.1'de kalırken, en zengin kesimin payı yüzde 43.5 oldu.

Uluslararası standartlarda günlük tüketim harcamaları için 1 dolar "açlık", 2 dolar ise "yoksulluk sınırı" kabul ediliyor. Buna göre en yoksul kesimi oluşturan 12 mil-

520.5 bin lira olan ortalama dolar kurunun, 2003'te 1 milyon 491 bin liraya gerilemesi de günlük harcama tutarını dolar bazında yüksek gösterdi.

Aynı yöntemle kişi başına ortalama günlük tüketim harcaması tutarı, ikinci gelir dilimindeki bireylerde 2.6 dolar, üçüncü dilimdekilerde 3.1 dolar, dördüncü dilimde 4 dolar, en varlıklı yüzde 20'lik dilimde ise 7.6 dolar olarak hesaplandı. Buna göre en alt ve üst gelir grupları arasında 5 katlık bir refah farkı bulunuyor.

Ancak, varlıklı kesimin harcamalarını tam beyan etmemesi nedeniyle, bu farkın olduğundan düşük çıktığı belirtiliyor.

Kişi başına tüketim harcaması, Türkiye ortalamasında ise 3.9 dolar olarak belirlendi. Yıl ortalamasında nüfusun 70 milyon 712 bin olduğu 2003 yılında, aylık tüketim harcaması 12 katrilyon 363.2 trilyon

lira oldu. Buna göre 174.8 milyon lira olan kişi başına aylık tüketim harcaması, günlük ortalama 5 milyon 827 bin 941 liraya geldi. Söz konusu tutar da geçen yıl gerileyen ortalama kurla 3.9 dolara denk geldi. 2002'deki daha yüksek kurla kişi başına günlük ortalama tüketim harcaması 3.2 dolar çıkmıştı.

yon 586
bin 228

kişi yoksulluk sınırında yaşıyor. Ancak bulunan 1.9 dolarlık günlük harcama tutarı ortalama gösterdiği için, bu kesimde günlük tüketim harcamasının 1 doların; diğer bir deyişle açlık sınırının altında kalan yurttaş sayısının da önemli boyutlarda olduğu tahmin ediliyor.

Ayrıca, 2002 yılında 1 milyon

Kayıtdışı İstihdam 10.7 milyon

Türkiye’de sosyal güvenlik kapsamında ve kayıtlı olarak çalışması gerektiği halde, toplam 10.7 milyon kişi kayıt dışı çalışıyor. 7 milyon kişinin kayıt altına alınması durumunda; vergi, sigorta primi ve işsizlik sigortası primi olarak Devlet yıllık 14 katrilyon gelir elde edebilecek.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yapılan kayıtdışı istihdam ve yabancı kaçak işçi istihdamı konulu çalışma, kayıtdışı istihdamın Türkiye’de çok yüksek boyutlara ulaştığını ortaya koydu. Çalışma Bakanlığı’nın raporuna göre Türkiye’de 10 milyon 735 bin kişi kayıt dışı çalışmakta.

SSK kapsamına alınabilecek 3.224.000 ücretli ve yevmiyelinin tamamının kayıt altına alınması halinde; bunlardan asgari prim geliri 3.981 trilyon lira, sağlık geliri 561 trilyon ve faiz geliri 7 trilyon olmak üzere toplam 4.549 trilyon prim geliri elde edilebilecek. Bir sigortalının SSK’ya sağlık sigortası maliyeti 1.1 milyar lira olduğundan SSK sigortalısı olarak kayıt altına alınabileceği varsayılan 3.224.000 kişinin sağlık hizmetleri gideri toplam 3.551 trilyon lira olacak, bu durumda SSK’nın 3.224.000 kişiyi kayıt altına almasından elde edebileceği net geliri yıllık asgari 998 trilyon lira olacak. Kayıt dışı çalışan 3.224.000 ücret-

li ve yevmiyelinin kayıt altına alınması ile ayrıca 2.293 trilyon lira vergi geliri, 356 trilyon lira işsizlik sigortası prim geliri de elde edileceğinden kayıtsız çalışan ücretli ve yevmiyelilerin istihdamının kayıtlı hale getirilmesi durumunda Devlet, yıllık net 3.647 trilyon lira gelir elde edebilecek.

Mevcut sosyal, ekonomik, yasal ve idari yapı çerçevesinde SSK kapsamına alınma kabiliyeti en yüksek kesim olan 1.727.000 ücretlinin kayıt altına alınması halinde; 2.132 trilyon lira prim geliri, 300 trilyon sağlık geliri ve yaklaşık 4 trilyon faiz geliri elde edebilecek. Bu kişilerin yaratacağı sağlık sigortası gideri ise 1.902 trilyon lira olacak. dolayısıyla kayıt dışı çalışan 1.727.000 ücretlinin kayıt altına alınması ile yıllık asgari 534 trilyon lira net SSK prim geliri elde edilebilecek. Kayıt dışı çalışan 1.727.000 ücretlinin kayıt altına alınması ile ayrıca 1.228 trilyon lira vergi geliri, 191 trilyon lira işsizlik sigortası prim geliri de elde edileceğinden, kayıt altına alınma-

sı göreceli olarak daha mümkün olan 1.727.000 ücretli çalışanın istihdamının kayıtlı hale getirilmesinden dolayı Devlet, yıllık net 1.95.3 trilyon lira gelir elde edilecek.

Bağ-Kur kapsamına alınabilecek kayıt dışı çalışanların 3.675.000 kişi kayıt altına alınması halinde elde edilebilecek yıllık brüt prim geliri 6.714 trilyon lira, kayıt altına alınan ilave sigortalıların yaratacağı sağlık sigortası gideri yıllık 5.593 trilyon lira ve net prim geliri ise 1.121 trilyon lira olabilecek.

Sosyal güvenlik ve mali sistemimiz ile çalışma hayatını düzenleyen mevcut hukuki gerekler uyarınca kayıtlı olarak istihdam edilebilirlikleri varsayılan, ancak kayıt dışı olarak çalışan (ücretsiz aile işçileri hariç) yaklaşık 6.9 milyon kişinin kayıt altına alınması halinde; vergi, sigorta primi ve işsizlik sigortası primi olarak Devlet’in brüt, yıllık asgari 13.9 katrilyon lira gelir elde edebileceği tahmin ediliyor.

Elektronik ticaret hızla artıyor

Türkiye’de üç ayda 1.5 milyon adet elektronik ticaret işlemi gerçekleşti. Elektronik ticaretin işlem hacmi ise aynı dönemde 133 trilyon liraya yükseldi. İşlem hacminde yüzde 137 artış yaşandı.

Bilgi işlem teknolojilerinindeki hızlı gelişimin hayatımıza kazandırdığı elektronik ticaret ülkemizde de hızla yaygınlaşıyor. 2003 yılında e-ticaret işlem adedi 1.2 milyon olarak gerçekleşirken, bu sayı 2004 yılının ilk üç ayında 1.2 milyon ve yılın ikinci üç ayında 1.5 milyona yükseldi.

2003 yılı boyunca 109 trilyon liralık elektronik ticaret işlemi gerçekleştirilirken, 2004 yılının ilk üç ayında 100 trilyon ve ikinci üç aylık döneminde 398 trilyon liraya yükseldi.

Türkiye’de sanal pos ile yapılan e-ticaret işlemleri 2004 yılının ilk altı ayında geçtiğimiz yılın aynı dönemine göre yüzde 78 artış gösterdi. İşlem hacmi ise yine aynı dönemde yüzde 137 artış kaydetti.

Elektronik ticaretin ülkemizde yeni yeni yerleşmeye başladığı dikkate alındığında ulaştığı işlem adedi ve hacmi gelecekte boyutlarının daha da büyüyeceğini ortaya koyuyor.

Nisan - Haziran 2004 dönemi itibarıyla kredi kartı ile yapılan e-ticaret işlem adedi 1.640.579, işlem hacmi ise 153.271 milyar lira oldu.

Banka kredi kartları ile “sanal pos”lar üzerinden gerçekleştirilen e-ticaret işlem adedi 1.535.443, işlem hacmi ise 133 trilyon lira oldu.

Türkiye’de çıkarılan kredi kartları ile yurtdışından yapılan e-ticaret işlem adedi 16.208, işlem hacmi ise 4.026 milyar lira oldu. Kredi kartlarına verilen ödül puanları ile yapılan e-ticaret işlem hacmi 561 milyar lira, işlem adedi ise 10.661 olarak gerçekleşti. Sanal kredi kartları ile yapılan yurtiçi ve yurtdışı toplam işlem adedi 77.586, işlem hacmi ise 4.861 milyar lira oldu.

E-Ticaret İstatistikleri Yüzde Değişme, Haziran 2003-Haziran 2004

	İşlem Adedi			İşlem Hacmi (Milyar TL)		
	Haziran 2003	Haziran 2004	% Değişme	Haziran 2003	Haziran 2004	% Değişme
Kredi Kartı İşlemleri						
Türkiye’de Sanal POS ile Yapılan E-Ticaret İşlemleri	863.610	1.535.443	78	56.145	133.016	137
Türkiye’de Çıkarılan Kredi Kartları ile Yurtdışından Yapılan E-Ticaret İşlemleri	89.911	105.136	17	13.745	20.255	47
İnternette Yapılan Ödül Programı İşlemleri	15.747	10.661	-32	728	561	-23
Sanal Kart/Sanal Kredi Kartı İşlemleri						
Yurtiçi	45.964	57.825	26	2.399	3.024	26
Yurtdışı	14.977	19.761	32	1.565	1.838	17

Küreselleşme yatırımları, gelişmekte olan ülkelere kaydırıyor

Malların, sermayenin, teknik bilgi ve yönetim becerisinin sınırötesi hareketleri üzerindeki engel ve sınırlamaların azaltılması hatta tümüyle kaldırılması olarak tanımlanabilecek olan küreselleşme, bir yanda üretim faktörlerinin daha etkin bir biçimde kullanılmasına ve küresel refahın artmasına olanak sağlarken, özellikle gelişmiş ülkelerde olmak üzere bazı toplum kesimlerinin ve meslek gruplarının refah düzeyinde azalmalara da yol açabiliyor.

XIX. yüzyılda yaşayan ünlü iktisatçılardan David Ricardo'nun "Mukayeseli Avantajlar Teorisi"ne göre, belirli üretim dallarında ihtisaslaşmak ve aralarında ticaret yapmak suretiyle tüm ülkeler refah düzeylerini yükseltebilirler. Bir ülke tüm malları diğerlerine göre daha ucuza mal etse dahi, yine de görel olarak daha ucuza mal ettiği, diğer bir ifade ile mukayeseli avantajının en büyük olduğu malları üretmek ve bunları daha küçük mukayeseli avantaja sahip olduğu ürünler karşılığında ihraç etmek suretiyle refah düzeyini, diğer ticaret ortağı ülkelerle birlikte artırabilir.

Ricardo'nun bu önemli ve çok ünlü teorisinin doğruluğunda bir şüphe yoktur, zira bu şekilde kısıtlı her birim üretim unsuru daha etkin ve verimli şekilde kullanılabileceği

alana tahsis edilir ve daha az kaynak tüketimiyle daha çok üretim yapılır. Ne var ki bu güne kadar doğruluğu tartışılmayan bu teori ancak uzun vadede ve ülke halklarının geneli için doğrudur. Zira küreselleşme ile yaşanan gelişmeler, özellikle sermayenin, yönetim ve teknik bilgi donanımının daha etkin ve verimli şekilde kullanılabileceği ülkelere kayması, mal, aramal ve hatta hizmetlerin bunların daha ucuza temin edilebildikleri yerlerden temini yoluna gidilmesi, hem mal hem üretim faktörleri piyasalarında önemli ve kıran, kırana bir rekabetin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Ulaşım maliyetlerinin düşmesi, veri iletişiminin kolaylaşması ve ucuzlaması sayesinde artık üreticiler yoğunlaşan rekabet ortamında varlıklarını sürdürebilmek ve hissedarlarına daha

yüksek temettüler ödeyebilmek için üretimlerini birim üretim maliyetinin daha düşük olduğu ülkelere kaydırmakta, nihai malın bünyesine giren her türlü bileşeni daha ucuza mal edilmesi halinde dışardan temin etmekte, bunun yanı sıra yazılım işleri, çağrı merkezi, muhasebe ve diğer ofis hizmetleri gibi hizmetleri dış ülkelere kurulu taşeron firmalarına gördürmektedirler.

Mevcut üretim tesislerinin başta işgücü olmak üzere birim üretim maliyetlerinin daha düşük olduğu (istikrarlı, güvenilir ve hukuki altyapısı sağlam ve bürokrasinin etkin çalıştığı) ülkelere kaydırılması veya yeni yatırımların bu tür ülkelere gerçekleştirilmesi, sermaye ihraç eden ülkede istihdam azalmalarına yol açarak reel ücretlerin düşmesine yol açtığı gibi, küresel-

leşme, getirdiği yoğun rekabet ortamı ile verimli çalışmayan ve pahalı girdi kullanma durumunda olan fabrikaların kapanmasına da yol açarak bu nitelikteki tesislerin kurulu olduğu ülkelerde işgücü piyasasının daha da gevşemesine neden olmaktadır. Pahalı üretim maliyetleri nedeniyle örneğin Fransa'da, henüz üretim faaliyetini tümüyle vasıflı işgücünün ucuz olduğu bir ülkeye kaydırmamış olan bir otomobil şirketi, artık daha ucuza mal ettiği için parçaların önemli bir bölümünü dışarıda ürettirebildiği gibi, Amerika'da çekilen radyoloji veya MR (magnetik rezonans) filmleri internet vasıtasıyla Hindistan'a gönderilip orada bir radyodiagnostik uzmanı tarafından incelenebilmekte ve hazırlanan rapor Amerika'daki hastanın doktoruna gönderilebilmektedir.

Son on-onbeş yıllık döneme damgasını vuran bu gelişmeler hepimizi yakından, ama bazılarını daha derinden etkileyen bir dizi gelişmeye yol açmıştır. Dünyada mal ve hizmet üretimi artmış ve üretim kalitesi yükselirken mal ve hizmetlerin reel fiyatları düşmüştür. Gelişmiş ülkelerde üretim faaliyetinin dış ülkelere kayması veya dışardan mal, aramal veya hizmet alımı sonucu, işgücü piyasası gevşemiş, reel ücretlerdeki artış eğilimi yavaşlamış veya gerilemeye başlamıştır. Üretimin ve 'outsourcing'in kaydığı ülkelerde büyüme hızlanmış, istihdam artmış ve reel ücretler yükselmiştir. Küreselleşme artan mal ve hizmet üretimi ve tüketimi yoluyla küresel refah düzeyinin yük-

selmesine olumlu katkıda bulunurken, ülkeler arasındaki (Afrika ülkeleri hariç tutulursa) gelir farklarını azaltıcı bir rol oynamıştır.

Sermaye çıkışı, teknoloji transferi, üretimin dışarı kaydırılması, mal, aramal ve hizmetlerin dışardan temini ve yoğun rekabet ortamı ile kendisini hissettiren küreselleşme en çok işgücü piyasasının esnek olmadığı, bugüne kadar sosyal devlet anlayışının egemen olduğu Almanya, Fransa gibi ülkeleri olumsuz etkilemektedir.

Örneğin Almanya'da son on yıllık dönemde reel ücret düzeyleri gerilemiştir, yatırımlar durma noktasına gelmiş ve yeni açılan işyerlerinin sayısı çok düşmüştür. Alman firmaları tesislerini, üretim maliyetlerini en düşük düzeye indirebilecekleri ülkelere kaydırma uğraşı içindedirler. İşsizlik ülkenin önündeki en önemli sorunlardan birisi haline gelmiştir. Geçen son birkaç aylık dönemde ülke uzun süredir ayak sürünen, direnilen bir takım yapısal reformları uygulamaya koymaya başlamıştır. Örneğin insanları işsiz kalma durumunu uzatmaya heveslendiren çok cömert işsizlik tazminatları azaltılmış, küçük firmalara işe alım ve işten çıkarma konusunda daha esnek davranma olanağı sağlanmış ve Hükümet halen ücretlerin yüzde 40'ına ulaşan istihdam vergilerinde bazı küçük indirimler yapmıştır.

Ülkenin sınai alandaki en büyük sendikası olan IG Metall durumun ciddiyetini anlayarak bazı tavizler verme durumunda kalmıştır.

Örneğin iki cep telefonu fabrikasında, halen çalıştıkları işlerin Macaristan'a kaymasına engel olmak için Siemens AG'nin işçileri, firmanın, ücretlerde herhangi bir artırım yapılmaksızın haftalık çalışma süresinin 35 saatten 40 saate yükseltilmesi yolundaki önerisini kabul etmişlerdir. Daha evvelce ücretleri üzerinden otomatik olarak ödenmekte olan yıllık izin tazminatlarının, bundan böyle kişisel verimlilik düzeyine ve firma karlılığına dayalı olarak verilmesini de kabul etmişlerdir. Diğer taraftan DaimlerChrysler AG'nin sendikası da, firmanın yedi yıl süre ile toplu işten çıkarmaya gitmemesi ve güvenlik görevlileri ile kafeterya işçilerinin yaptıkları işlerin taşeron firmalardan temini üzerine kısıtlama getirilmesi karşılığında, bazı seçilmiş işçi kesimlerinde ücret azaltılması yoluna gidilmesini kabul etmiştir. Bu anlaşmayı gerçekleştirmek için üst kademe yönetim de kendi ücretlerinin yüzde 10 oranında kesilmesini kabul etmiştir.

Diğer taraftan taraf sendika ile Eylül ayı ortasında masaya oturan Avrupa'nın en büyük otomobil firması olan Volkswagen AG firması da, müzakerelerde sendikadan talep edeceği ücret dondurulması ve başka bir takım tavizlerin kabul edilmemesi durumunda, Almanya'daki fabrikalarında istihdam ettiği toplam işgücünün yüzde 17'sine tekabül eden 30 000 kadar işçisinin iş akdini fesih etme durumunda kalacağını açıklamıştır. İşten çıkarma olasılığının ardında VW'nin yakın zamanlarda piyasa-

BİLANÇO

larda karşı karşıya kaldığı müşkül durum yatıyor. Firma Avrupa'daki Pazar payını Asyalı üreticilere kaptırıyor. Rakiplerin hızla büyüdüğü Çin'de Ağustos ayı satışları geçen yıla göre yüzde 12 düşme gösterdi. Firma Kuzey Amerika'da 2004 yılının ilk yarısını 503 milyon Euro zararla kapattı.

Volkswagen AG firması Almanya'daki üretim maliyetlerinin yükselişinin yanısıra (saat başı ücretler Polonya'da 4 Dolardan az iken Almanya'da 33 Dolar) Euronun güçlü olmasından da olumsuz yönde etkileniyor.

Küreselleşmenin getirdiği sermaye ve istihdam kaçışı hükümetleri de etkin önlemler almaya zorluyor.

Örneğin şu anda İspanya'da işçilik ücretleri Almanya'ya göre yüzde 53 ve Fransa'ya göre yüzde 34 daha düşük olduğu halde, yoğun emek gücünün kullanıldığı üretim tesislerinin yöneticileri, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde, As-

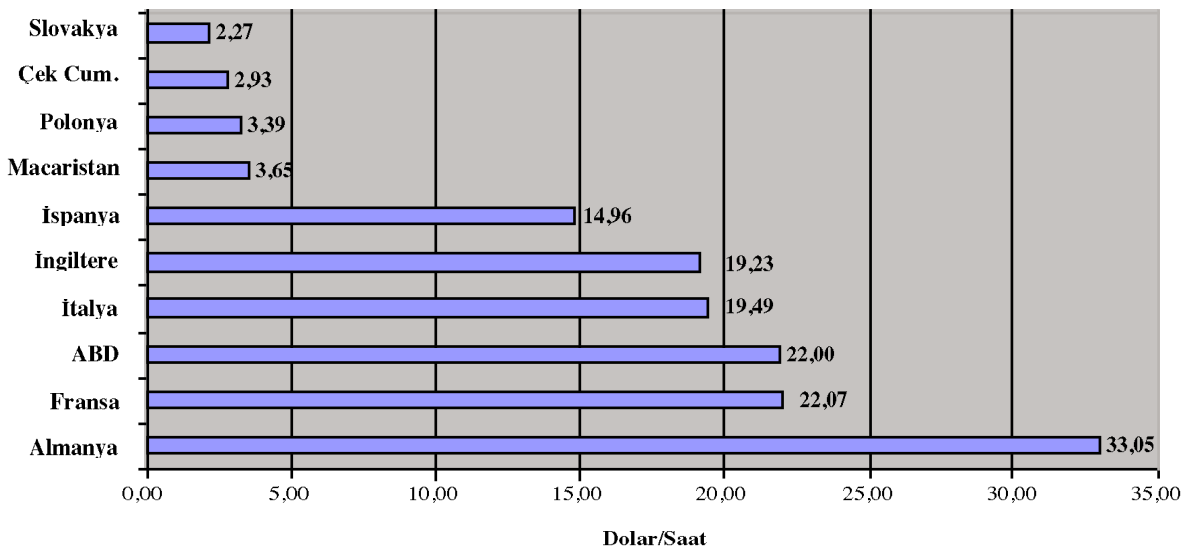
ya, Kuzey Afrika veya Orta-Doğu'da üretim yapmayı daha ekonomik buluyorlar. Ücret düzeylerinin düşük olduğu on yeni ülkenin Birliğe katılması İspanya'dan sermaye çıkışı eğilimini güçlendirmiş bulunuyor. Bu yılın geride kalan bölümünde Philips ve Samsung Elektronik firmaları ile Matsushita Elektrik firması, Levi Straus jean firması, Saez Marino ve Benetton firmaları İspanya'daki firmalarını ya kapattılar ya da kapayacaklarını açıkladılar. Yüzde 11 oranındaki işsizlik oranı ile AB içinde en yüksek işsizlik haddine sahip olan İspanya'da Hükümet bu sermaye ve istihdam çıkışlarını önlemek üzere yatırım muafiyeti getirmeyi ve eğitim ile araştırma-geliştirme faaliyetleri alanında yatırım yapmayı planlıyor.

Yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmek ve ülkede kurulu sanayilerin dış rekabet gücünü arttırmak için Hollanda Hükümeti de

Kurumlar Vergisi oranını düşürme kararı almış bulunuyor. Hükümet 2005 yılı Bütçesi ile Kurumlar Vergisinin oranının bugünkü yüzde 34.5 düzeyinden 2005 yılında yüzde 31.5'e, ve 2007 yılında da yüzde 30.0'a düşürülmesini öngörüyor. Hükümet aynı zamanda halen kamu görevlileri ücretlerine uygulandığı gibi, özel sektör çalışanlarını bir ücret dondurulmasına gidilmesi yolunda ikna etmeye çalışıyor.

Hollanda'nın Kurumlar Vergisini düşürme yolunda aldığı bu karar, tam da Almanya ve Fransa'nın Avrupa Birliğine yeni katılan ve Kurumlar Vergisi ortalaması yüzde 21.5 olan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerini, Kurumlar Vergisi oranlarını yükseltmeye zorladıkları bir zamana tesadüf ediyor. Birliğin genişlemeden önceki 15 üyesinde ise ortalama Kurumlar Vergisi oranı halen yüzde 31.4 düzeyinde bulunuyor.

AB Ülkeleri ve ABD'nde Saat Baş Ücret (\$/Saat)

Finansal türbülanslar ve krizler

Borçlu ülkeler, krizlerin tortularından kaynaklanan güven kaybıyla nasıl baş edebilirler? Finansal türbülanslar, ülkenin geri ödeme kapasitesini düşürür ve böylece kendilerine hiçbir şey ödenmeyeceğini düşünen borç verenler, kendi kendilerine kriz yaratır ve gerçekten de hiçbir şey elde edemezler. Krizler kendi kendilerini üretmektedirler.

Finansal Krizler, tıpkı virüsler gibi, sorunları çözmek için geliştirilen çarelere karşı mutasyon geçiriyor. 1990'ların başından beri krizlerin nasıl değiştiğini ve bunlarla baş edebilmek için ne gibi yenilikçi yaklaşımların kullanabileceği konusunda tavsiyeleri ortaya çıkarmayı amaçlamak için IMF'in yayın organı Finance and Development'de Daniel Cohen tarafından yapılan bir çalışmaya yer verildi. Bu yenilikçi yaklaşımların biri de IMF'yi borç alımı konusunda ilk başvurulacak yer yapmak.

1970'ler boyunca, gelişmekte olan ülkelerin cari hesap açığı, bir "denge" fenomeni olarak görüldü. Bu durum, bu ülkelerin şokların etkilerini daha yumuşak karşılamalarına yardımcı oluyor. Bunlar, asıl sorunun sebebi değil. Bu görüşe göre bir ülkenin ödeme dengesi,

bir işletmenin nakit akışının kendi imkanları içinde gerçekleşmesi gerektiğini, savunmaktadır. Bunun anlamı, bir ülke geliri az olduğunda borç alır (bazı ölçütlerle karşılaştırıldığında) ve geliri yükseldiğinde borcunu öder ya da tasarruf eder. Böylece, tıpkı beklenildiği gibi, 1970'lerdeki petrol fiyatlarındaki artıştan kaynaklanan dünya tasarrufundaki fazlalık, gelişmekte olan ülkelere yönlendirildi.

Fakat 1980'lerde, gelişmekte olan ülkeler için dış borç, acı bir gerçeklik halini aldı. Dünya faiz düzeyleri yükseldi ve buna karşılık, borç verenler ödeme sürelerini kısalttılar. 1970'lerden farklı olarak, borçlar potansiyel olarak sürdürülemez olarak görülmeye başlandı. Bir biri ardına pek çok orta gelirli borçlu ülke, 1980'lerde borç ödeme planlarını yeniden ayarlamak durumunda kaldı. Ödemelerin sık-

lığı, borç yükünün büyüklüğü ile doğru orantılı idi. Borçları ihracatlarının yüzde 200'üne ulaşan ülkeler, yüzde 60 olasılıkla borçlarını yeniden yapılandırma gereği duydular. Borçların yüzde 250 olduğu durumlarda bu olasılık yüzde 69'a ve yüzde 300'e vardığı durumlarda ise yüzde 73'e vurdu. İstatistiklere göre, hiç şüphe yok ki, borçlar daha sonradan hesaptan düşülmüştü. Neden on yıl sonra benzer bir sonuç yaşandığı, bu dönemin en zor sorusudur.

1990'lardaki Yeni Stil Borç Krizleri

1980'lerde yaşanan yaygın düşük faiz oranları, zamanın en önemli uluslararası krediörleri olan bankaların riskleri önemlerinin altında değerlendirmelerine bir göstergesidir. Meksika'nın borç ödemelerini askıya aldığı 1982'ye kadar, faiz

BİLANÇO

oranları nadiren LIBOR (Londra bankalar arası önerilen oran) üzerinden 200-250 temel puanlarını aşıyordu. Çünkü bankerler genel olarak ülkelerin beklenenin dışına çıkacaklarını beklemiyorlardı. Borç moratoryumundan önceki birkaç dönem içinde Meksika ve Brezilya'nın borçlarındaki artışa rağmen, 1970'lerde bankalar borç veriyorlardı (ek faizlerin düşük ve ulusal borçlar üzerindeki ortalama gerçek faiz oranlarının gerçekten negatif olduğu zamanlarda) ve 1980'lerin başında, 1930'ların ağır borç temerrütlerine ilişkin hiçbir anı göze çarpmıyordu. Borç verenler basitçe, 1980'lerin borç krizlerini öngörememişlerdi.

1990'lara gelindiğinde, uluslararası borçların geri ödenmesine ilişkin güven fazlalığı artık bir kural olmaktan çıktı. Piyasalar daha içinden çıkılmaz ve kompleks hale geldi. Kurumsal borç alanlar ulusal borç alanlarla birleşti ve banka kredi sendikalarının yerini bono kuruluşları aldı. Bazı krizler bekleniyor, bazıları ise beklenmiyordu, sıklıklar her durum için de iyi sebepler vardı.

Tablodan da görüleceği üzere, 1997-98 yıllarında pek çok Asya ülkesi iyi temel göstergelere ve düşük ek faizler gösteriyordu. Buna rağmen, kriz kötü göstergelerden ziyade güvenin azalmasından kaynaklandı ki bu durum herkesi şaşırttı. İkinci tip krizler bunun tam tersi: yüksek faiz farkları ve bununla ilintili büyük borç sorunları nedeniyle bu krizler bekleniyordu.

1990'lı yıllarda neredeyse tüm Latin Amerika ülkeleri bu kategoriye girdi. Rusya üçüncü tip krize giriyor. Borcun nominal olarak düşük olmasına karşın, yatırımcılar politik ve ekonomik belirsizliği göz önüne alarak, yüksek fiyatlar uyguladılar. Fakat 1990'ların asıl yeniliği, 1980'lerde yaşanan Latin Amerika krizinin karakteristiği olan yüksek borç düşük faiz farkları birlikteliği bu sefer gerçekleşmemiş olmamasıydı. Bu büyük dengelessizlik, daha fazla piyasalar tarafından dikkate alınamazlık edilmedi. Yani ulusal borçlar giderek daha çok yüksek faiz farkları ile yaşamak zorunda kaldı ve borç yükleri daha külfetli hale geldi.

Tekrarlayan Borç Krizleri Nasıl Önlenebilir

Eğer büyük borçlar yüksek faiz farkı yaratmaktan sorumlu ise, bunun tersi de doğru olabilir mi? Yüksek faiz maliyeti, daha fazla borç birikmesini besleyerek, yüksek risk ve faiz farkı sadece krizle son bulacak bir süreci mi yaratıyor? Londra İşletme Fakültesinden Richard Portes tarafından 2003 yılında yapılan bir çalışmaya göre; borç için ödenen faiz, ekonominin büyümesi ve çeşitli ülkelerin ana karların nasıl borç dinamiklerini

belirlediği bulundu. Tam olarak açıklanamasa da, tıpkı 1999'da Brezilya'da ve 2000'de Türkiye'de olduğu gibi, bir ülkedeki güven eksikliği borç dinamiklerini genellikle çok belirgin hale getirmektedir. Örneğin Brezilya'nın finansal sıkıntıları kendi kendini yaratmaktadır. Eğer Brezilya risksiz bir orana ulaşabilse, borç dinamikleri elverişli hale gelebilir ve gerçekte, Brezilya kreditorler için güvenli bir yatırım olabilir. Fakat risk-ayarlı faiz farkı durumunda, bu yüksek bir risk haline gelir.

Kendi kendini üreten borç krizlerinin rasyonel olarak sezilmesi oldukça basittir. Riski yüksek olan bir ülke faiz farklarını artırır, bu durum daha sonra, borç çevirme yükünü yükselterek bir kartopu etkisi yaratarak borç krizi ile sonuçlanır. Beklenen bu olunca, izleyen finansal türbülanslar, ülkenin geri ödeme kapasitesini düşürür ve böylece kendilerine hiçbir şey ödenmeyeceğini düşünen borç verenler, kendi kendilerine kriz yaratır ve gerçekten de hiçbir şey elde edemezler. Krizler kendi kendileri üretmektedirler çünkü, sezinlenen bir krize karşı yatırımcıların gösterdikleri reaksiyon, ülkenin geri ödeme kapasitesini azaltmaktadır.

1990'ların borç krizleri

1980'lerde yaşananların aksine, 1990'larda yaşanan hiçbir kriz, yüksek borç ve düşük faiz farklarından kaynaklanmadı.

	Yüksek Borç	Düşük Borç
Düşük Faiz Farkı	-	Tip 1: Asya Ekonomileri
Yüksek Faiz Farkı	Tip 2: 1990'lardaki Latin Amerika	Tip 3: Rusya

Altmışıncı yılında IMF

Altmışıncı yılını dolduran IMF uyguladığı politikalarla, bir çok ekonomistin eleştiri oklarına hedef oluyor. Altmış yılda IMF önemli bir değişim sürecinde yaşadı. IMF'deki reform yansımaları ve değişen dünya ekonomisinin beklentileri de, IMF'i politikalarını belirlemede yeni arayışlara itti.

Yıl dönümleri aynı zamanda geçmişin değerlendirildiği zamanlardır. IMF'in yayın organı, Finance and Development Magazine de, James M. Boughton tarafından yapılan çalışmada, IMF'in geçmişi, gelişimi ve gelecek hedefleri değerlendirildi. Yazıda dile getirilen görüşler şöyle; IMF için, Temmuz 2004, 44 ülke temsilcisinin Bretton Woods'da bir araya gelerek, IMF'nin kuruluş sözleşmesi üzerinde anlaşmaya varılışının altmışıncı yılı anlamını taşıyor. Bu altmış yıl içinde dünya ekonomisi çok büyük değişimler yaşadı ve IMF üye ülke sayısı 184'e ulaştı. IMF'nin rolü de bu değişimler karşısında farklılaştı fakat, her büyük kuruluşa

olduğu gibi adaptasyon süreci, kurum içindeki kuralların limitlerine takıldı. Böyle bir durum, kaçınılmaz olarak gerçek ile ideal arasında uyumsuzluklara sebep olmaktadır.

IMF, ikinci dünya savaşının sonunda, ülkeleri, 1920'li ve 1930'lu yılların karakteristiği olan çöküntülerden korumak amacıyla, ticaret ve finans için çok taraflı bir çerçeve belirlemek üzere kuruldu. 1920'li ve 1930'lu yıllar boyunca, döviz kurlarını ayarlamak için bir sistem üzerinde anlaşmaya varılamamıştı. Hükümetler, diğer ülkelere karşı daha fazla rekabet avantajı sağlamak amacıyla, ithal ikameci ve ticaret yaptıkları ülkelerin aleyhine işleyen politikalar uygulama

ma eğilimindeydiler. İki taraflı ve bölgesel ticaret anlaşmalarının tercih edilmesi, çok taraflı ticaretin gelişmesini engelliyordu. Pek çok ülke, istikrar ve sermaye hareketlerini sınırlandırma amacıyla, paralarının uluslararası çevrilebilirliğini yasaklıyordu.

Daha çok bu sebeplerden ve diğer zayıf ve bozuk politikalardan dolayı, özel finansal sermayenin uluslararası hareketliliği 1930'lara kadar sınırlı kaldı. Dünya genelinden resmi finans yetkilileri 1944 yılında Bretton Woods'da bir araya geldiğinde, savaş sonrası dönemde, özel sermaye hareketlerinin sınırlı kalmasını talep ettiler. Ayrıca, ikinci dünya savaşının Amerika ve diğer bölgelerde farklı ekonomik etkile-

BİLANÇO

rinden dolayı, bir ülke -ABD- ticaret ve dolayısıyla da finans üzerinde baskın bir pozisyon oluşturdu. Bretton Woods'daki kurucuların amacı, kademeli olarak çok taraflı ekonomiyi yeniden kurmak ve bir şekilde dünya ekonomisinin yeniden kazandığı uluslararası ticareti desteklemek ve istikrarını korumaktı.

Bretton Woods'dan sonraki ilk yirmi yılda, dünya ekonomisi kademeli olarak değişti. IMF'yi etkileyen ilk önemli değişim, Kuzey Amerika dışındaki ülkelerin ekonomik güçlerindeki büyüme oldu. İkinci dünya savaşı sonunda, ABD dünya ihracatının yüzde 22'sini gerçekleştiriyor ve resmi uluslararası rezervlerin yüzde 54'ünü elinde tutuyordu. Bu oranlar, ABD'nin IMF içinde yüzde 33'lük bir kota payına karşılık geliyordu. Bu durum, yüzde 85 çoğunlukla alınması gereken önemli kararların ABD olmadan alınamayacağı anlamına geliyordu. ABD'nin IMF içindeki gücü ve etkisi, diğer ülkeler güçlendikçe düşmek zorunda kaldı.

Batı Avrupa 1950'li yıllarda, para konvertibilitesini yeniden tesis ederek, iki taraflı ticaret anlaşmaları yerine çok taraflı ticareti açarak ve güçlü ekonomik gelişme sağlayarak beklentileri yerine getirdi. 1957 yılında Ortak Pazar'ın kurulmasını takiben birbirini izleyen sıkı parasal anlaşmalar, Avrupa para bölgesinin

ortaya çıkmasına imkan verdi. Böylece Avrupa, dünya ekonomisindeki yerini sağlamlaştırdı ve IMF hiyerarşisindeki pozisyonunu sürdürdü.

Daha az beklenen ve daha belirsiz olan gelişme ise Asya'nın bir ekonomik güç olarak yükselişi oldu. Bu gelişme, 1952 yılında IMF'ye katılan Japonya ile başladı. 1960'lı yılların sonuna gelindiğinde dünyanın en büyük üç ekonomisi ABD, Japonya ve Almanya oldu. Japon başarısının unsurları, daha sonra pek çok doğu Asya ülkesi tarafından örnek alındı. 1992 yılında Japonya, IMF içinde en büyük ikinci kotaya sahip olduğunda, Çin'in kotası, 1980 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Çin'in yerini almasıyla hızlı bir artış gösterdi. Asya'nın kotaları, bu ülkelerin ulaştığı ekonomik önemin hep arkasında kaldı.

1970'li yıllarda petrol fiyatlarının artması ile Orta Doğu ekonomik önem kazandı. Suudi Arabistan'ın IMF içindeki kotası hızla yükseldi. 1980'li yıllarda Suudi Arabistan, bir dizi büyük çaplı kredi sağlamasıyla Fon'un en önemli kreditörü haline geldi.

IMF'nin Tüzüğü'nün ilk halinde, Latin Amerika'ya diğer üyelerden ayrıca, 12 icra kurulu üyesinden ikisini belirleme ayrıcalığı tanınmıştı. Bu duruma 1978 yılında, artık şartlar gerektirmediği için son verildi. Bölgenin

kotası, normal oylama koşullarında, iki icracıyı seçme yeterliliğine ulaşmıştı. Ayrıca üçüncü bir koltuk da dönüşüm esasına göre Meksika, İspanya ve Venezüella arasında paylaştırıldı. Aynı dönemde Sahra-altı Afrika da iki icra kurulu seçebilecek durumda idi.

IMF bünyesinde çalışan uzmanların temel teorik ve ideolojik eğitimleri liberal ve ekonomik politika stratejileri etrafında şekillenmişti. Dolayısıyla, bu durum iç sorunlarda herhangi bir problem yaratmıyor ve piyasa odaklı sonuçlara yönelim vardı.

1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla son bulan Soğuk Savaş, IMF'yi üç konuda etkiledi. IMF üyelerinin sayısında hızlı bir artış yaşandı ve bu durum daha küresel bir üyelik yapısına neden oldu. Artan üyelere sunulan hizmet, daha fazla ve yeni üyelerin dünya ekonomisine entegrasyonu ile ilgili olarak daha farklı uzmanlık ve altyapısı olan uzman ihtiyacını doğurdu. IMF'de alınan kararları belirleyen politik eğilimler, Doğu-Batı çatışmalarından, bölgesel ve güvenlik konularına ve ekonomik birliklere kaydı.

Özel sermaye piyasalarının büyümesi ve küreselleşmesi IMF üzerinde de önemli etkiler yaptı. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde, özel uluslararası finansal ha-

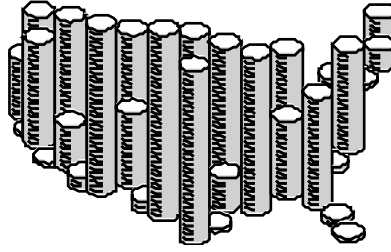
reketleri oldukça sınırlıydı. Sınır ötesi portföy hareketleri, ulusal kontrol ve kur düzenlemeleri tarafından sınırlandırılıyordu. Bu durum, kur spekülasyonu etkisiyle ticari kredilerin ödenmesinde gecikmelere neden oluyordu. IMF'nin kurucuları, bu durumun sürüyor olmasından oldukça memnundu çünkü, spekülasyon hareketlerin öncelikle kur oranlarının istikrarsızlaşmasına neden olduğuna inanıyorlardı. Sınırlı hareket ve genel güvensizliğin bir arada olması, IMF'nin oluşumunda önemli etkilere sahipti. Fakat, bu etkiler yaşanan bazı olaylarla ortadan kalktı. Yani gerçek uygulamalar, zamanla orijinal plandan ayrıldı.

İlk olarak, IMF tüzüğü, bir ülkeye büyük miktarda sermaye kaçıışı ile baş edebilmesi için borç verilmesinin engellenmesi üzerine tasarlanmıştı. Özel sermaye piyasaları büyüyüp, sınır ötesi hal alınca, IMF'nin cari ve sermaye hesapları işlemleri için verdiği borç ayrımı da anlamsız hale geldi. 1990'larda sermaye hesabı krizlerini hafifletmek için IMF'nin verdiği borçlardaki artış, hem kaçınılmaz hem de niteliği gereği çelişkiydi.

İkinci olarak, tüzük IMF'ye, sermaye kaçıışı sorunu yaşayan ülkelere, kendisinden borç alınması karşılığında, sermaye kontrolünü alma hakkı tanıyordu. Ülkeler devalüasyon ya da Fondan

borç alma durumu ile karşı karşıya kaldıklarında, sermaye kaçışını engelleyebilmek için sermaye kontrolünü devretmeyi tercih etse de IMF tüzüğü bu maddesini asla uygulamadı.

Üçüncü olarak, IMF'nin kur kontrolü ve bunun bozulmasını gözetme sorumluluğuna ilişkin kuralları, cari hesap üstünden ödemelerin kontrolü ile sınırlandırılmıştır. Tüzüğe uyması gereken ülkeler, cari hesap ödemeleri için kur üzerindeki

kontrollerini bertaraf etmek ve sermaye hareketleri üstündeki herhangi bir kontrol ne olursa olsun, bu kontrolü yeniden almamayı kabul etmek zorundadır. Buna rağmen, IMF sermaye hesaplarının liberalizasyonu üzerindeki resmi yaptırımlarını sıkı tutmasa da ülke yetkililerine bu yolda devam etmeleri için teknik asistanlık sunmaktadır.

Bretton Woods'un üstünden geçen 60 yılda dünya çok değişti. Hiç kuşkusuz önümüzdeki yıllar yeni zorluklar getirecek. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda bir elin parmakları kadar olan başarılı, gelişmiş ekonomilerin sayısı

bugün 30'a ulaşmış durumda. Gelişmekte olan pazarların sayısı 50'yi geçmiş durumda. Bazı ülkeler IMF'den borç almak zorunda kalmayacaklar, bazıları çok büyük miktarlarda borç almak durumunda olacak, bazıları ise, borç alan konumdan IMF'nin olağan kaynaklığına terfi edecek. Hem özel piyasalar hem de IMF gibi resmi kurumlar bu ve diğer gelişmelere hazırlıklı olmalıdır.

Önümüzdeki yıllarda IMF'nin dikkatini vermesi gereken dört önemli konu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, IMF'nin üyelerinin ekonomik ve finansal politikalarını üzerindeki kontrolü güçlendirilmeli. Böylece, ekonomik sıkıntılar uzakta belirlendiğinde, Fon daha etkin erken uyarılarda bulunabilir ve ülkelerin bu uyarılara göre pozisyon alması mümkün olur. İkinci olarak, IMF, finansal krizleri çözmek için verdiği borçların, ülkenin sermaye piyasalarına ulaşmasını yeniden temin ettiği ve ekonomik büyümeyi canlandırmaya destek olduğu konusunda emin olmalıdır. Üçüncü olarak, IMF, düşük gelirli ülkelere yaptığı politik önerileri ve finansal desteğin, bu ülkelerin fakirlikten kurtulmaları amacıyla verildiği konusunda daha fazla çaba göstermelidir. Son olarak, IMF içinde yapılan reformlar, kurumun yönetiminin adil ve etkili olması amacına hizmet etmelidir.

ABD bonoları yabancıların elinde

Başta Uzak-Doğu Asya ülkelerinde olmak üzere Merkez Bankaların - dan gelen yüksek talep halen tedavülde bulunan ABD Hükümeti Hazine bonolarının yarısından fazlasının yabancıların elinde toplanması sonucunu doğurdu.

Amerikan Merkez Bankası (FED) tarafından yapılan açıklamaya göre 2004 yılı birinci çeyreği sonu itibariyle Amerikan likit Hazine bonolarının yüzde 50.6'sını oluşturan 1 653 milyar Dolar tutarındaki bölümüne yabancı yatırımcılar sahip bulunuyor. Bu yılın ilk çeyreğinde yabancı yatırımcılar tarafından satın alınmış olan Amerikan Hazine bonolarının toplam tutarı 170 milyar Dolara ulaşmış durumda ve bu tutarın 96 milyar Dolarlık bölümünün Asya ülkeleri Merkez Bankalarınca satın alınmış olduğu tahmin ediliyor.⁽¹⁾

Hazine bonolarına olan bu aşırı talebin ardında, ulusal paralarının değerini arttırmak istemeyen veya paralarının değer kazanımını yavaşlatmak için çaba harcayan bazı ülkelerin, piyasadan

Dolar satın alıp bunu Amerikan Hazine bonolarına yatırma konusunda sürdürdükleri yoğun çabaları yatıyor. Bu alanda başı Japon Hükümeti çekiyor. Japonya tekrar istikrarlı ekonomik büyüme sürecine girebilmek için bel bağladığı dış talebi canlı tutabilmek için Yen'in değer kazanmasını önlemek istiyor ve bu amaçla bu yılın ilk çeyreğinde döviz piyasasına yaptığı yoğun müdahalelerde yaklaşık 140 milyar Dolar eşdeğeri Yen kullandı.

Yabancı Merkez Bankalarının Hazine bonolarına olan bu yoğun talebi, bu bonoların fiyatlarında bir gerileme meydana gelmesine engel olarak, getirilerinin yükselmesini önledi. Bu durum ise piyasalarda tedirginlik yaratıyor, zira özel yatırımcılar bunlara pek rağbet etmiyor ve

bu nedenle bu bonolara az sayıda resmi sektör yatırımcılarından gelen talepte meydana gelecek bir gerileme, bu bonoların piyasa fiyatlarında bir düşmeye yol açabilir. Zaten bu bonolara olan talep bu kadar canlı olmasa idi fiyatları gerileyecek ve getirileri yükselecek idi.

Halen bono getirilerinin, ABD'nin tekrar oldukça hızlı bir ekonomik büyüme süreci içine girmiş olduğu dikkate alınırsa düşük düzeyini koruduğu görülüyor. Hazine bonolarının halen yıllık yüzde 4.2 oranında olan getirisi, deflasyon kelimesinin telaffuz edilmekte olduğu geçen yılın başlarındaki getirisi ile yaklaşık aynı düzeyde bulunuyor.⁽²⁾ Enflasyon ve faiz hadleri üzerinde yukarı doğru baskı oluşturan petrol fiyatları artışı Hazine bonoları üzerinde tehdit

oluşturan bir diğer unsur niteliği taşıyor. Bu gelişmelerin Amerika'da, faiz hadlerinin yükseltilmesi sürecine hız kazandırması bekleniliyor. Nitekim FED Temmuz ayı başında ve Ağustos ayında yaptığı 0.25 puanlık faiz artırımlarının ardından Eylül ayı sonunda bir kez daha faiz hadlerini arttırmaya gitmiş bulunuyor. (beklentiler faiz artırımının 0.50 puan düzeyinde olacağı şeklinde idi, ancak FED faizleri üçüncü kez yine 0.25 puan olarak arttırma kararı verdi)

Amerikan bonolarını tutanlar Japonya'daki ekonomik gelişmeleri de yakından izliyorlar. Zira Japonya'nın tekrar istikrarlı bir ekonomik büyüme süreci içine girmekte olduğu şeklinde edinilen izlenim bu ülkede yerel Hükümetin ihraç etmiş olduğu bonolann getirilerini yüzde 3,5'e kadar yükseltmiş durumda. Eğer Japon Hükümet bonolarının getirilerindeki bu yükseliş eğilimi sürerse bu durumda daha evvelce dışarıda yatırım yapmış olan yatırımcılar sermayelerini tekrar ülkelere geri getirebilirler ve bu gelişme de Amerikan Hazine bonolarının fiyatlarının gerilemesine yol açabilir.

Diğer taraftan Japonya'da tekrar görece olarak güçlü bir ekonomik toparlanma süreci içine girilmesi Yen'in değer kazanması üzerinde duyulan kaygıların yumuşamasına neden olabilir ve böyle bir gelişme ise Japonya'nın döviz piyasalarına müda-

hale etme ihtiyacını ve Dolara olan talebini geriletebilir.

Tabii Amerikan Hazine bonolarının değeri, bu bonolardan ellelerinde devasa boyutlarda bulunan ülkeler için de büyük önem taşıyor ve bu nedenle bu ülkeler bu bonoların değerinin düşmesini pek fazla istemezler ve bu güne kadar olduğu gibi döviz piyasalarına olan müdahalelerinde bir ta-

raftan kendi ulusal paralarının değerini düşük tutmaya çalışırken, Doların değerinde bir gerileme meydana gelmemesi için doğal olarak çaba harcarlar.

Meseleye küresel düzeyde makroekonomik denge açısından yaklaşıldığında, halen ABD'nin şiddetli bir tasarruf açığı sorunu ile karşı karşıya bulunduğu, buna karşılık başta Güney-Doğu Asya ülkeleri olmak üzere bu ülkenin ticaret ortaklarının (Tür-

kiye hariç) tasarruf fazlası verdikleri gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Ve bu ikinci grupta yer alan ülkeler tasarruflarını yatıracak daha iyi bir alan bulamadıklarından paralarını Dolar cinsi menkul kıymetlere yatırmaktadırlar. Bu güne kadar Amerika Dolar basmaktaki senyör hak-kını çok iyi şekilde ve belki fazlasıyla kullanmıştır. Dışardan kolayca borçlanmış ve bu parayla görkemli sayılabilecek bir tüketim alışkanlığı sürdürmüştür. Ve bilindiği gibi, borçları Dolar cinsinden olduğu için bu ülkenin aşırı borçlanmaktan dolayı bir Arjantin, bir Rusya ya da Türkiye gibi iflas etme endişesi yoktur ve üstelik Doların değer kaybı ABD'nin dış dünyaya olan borçlarını azaltmaya yarar.

Ancak kendini cari işlemler açığı ve bütçe açığı şeklinde ikiz açık şeklinde ortaya koyan Amerika'daki bu özel kesim ve resmi kesim tasarruf açığı daha ne kadar sürdürülebilir? 2004 yılı başları itibariyle ABD'nde hanehalklarının, iş aleminin ve hükümetin topluca tasarruf oranı brüt yüzde 13.8'e, amortisman payı çıktıktan sonraki net tasarruf oranı ise yaklaşık yüzde 2.0'ye gerilemiş bulunuyor. Geçmişteki durumla karşılaştırmak gerekirse bu oran, 80'li ve 90'lı yıllarda yüzde 5.3, 60'lı ve 70'li yıllarda ise yüzde 9.6 idi.⁽³⁾ Dolayısıyla Amerika'nın güçlü

BİLANÇO

ekonomik büyümesini sürdürmesi için dış dünyanın tasarruf fazlasını çekmesi, ithal etmesi mecburiyeti var, ve bunu devasa dış ticaret ve cari işlemler hesabı açığı vererek sağlıyor. ABD'nin 2003 yılında verdiği 531 milyar Dolar tutarındaki cari işlemler hesabı açığı, dünyanın geri kalan bölümünün sağladığı toplam tasarruf fazlasının yüzde 79'unu tek başına emmiştir. 2004 yılı itibariyle bu ülkenin cari işlemler hesabı açığının Gayrisafi Yurtiçi Hasılasına oranı yüzde 5.1'e yükselmiş bulunmaktadır. (Bu manzara hepimizin çok yakından tanıdığı bir diğer ülkeyi hatırlatıyor değil mi?) Ancak burada dikkate alınması gereken bir husus Amerikanın dünya tasarruf fazlasına olan talebinin; aynı zamanda, bu ülkenin ekonomik büyüme dinamiğine bağımlı vaziyette bulunan küresel büyümenin itici gücünü oluşturuyor olmasıdır.

Burada sorun yeterli yerli tasarrufa dayanmayan, dış tasarruflara dayalı bir ekonomik büyümenin sürekli sürdürülebilir olup, olmadığıdır. Zaman içerisinde bir cari işlemler hesabı düzeltilmesi ne ölçüde etkin olacaktır? - Doların güç kaybettiği, reel faiz hadlerinde bir yükselmenin meydana geldiği ve faiz hadlerine duyarlı yatırım ve tüketim harcamaları gibi talep unsurları-

nın zayıfladığı ve dolayısıyla tasarrufların yeniden yükselmeye başladığı bir senaryo - Böyle bir senaryonun genelde cari işlemler hesabı açığının GSYİH'ya olan oranının yüzde 5.0'i geçmesi halinde gündeme geldiği hususu genel kabul görmektedir. Bu senaryo dışında büyüme-yi devam ettirebilecek alternatif bir çözüm ise her ne nedenle olursa olsun yabancıların, Amerikan bonolarını satın almaya devam etmeleri durumudur. Bu Amerikan bonolarının verdiği yüksek getiri veya sağladığı güvence ya da yabancıların kendi paralarının değerine ilişkin politikaları yüzünden olabilir.

Amerikan Hazine bonolarına olan mevcut talebi olumsuz yönde etkileyebilecek şok niteliğindeki birtakım gelişmelerin olması pek olanaksız da değildir. Örneğin tüm dünyada escek korumacılık rüzgarları veya ABD'nde yaşanacak bir ekonomik durgunluk böyle bir şoka neden olabilir. Ancak bu şokların yanısıra birtakım gelişmeler de bu bonolara olan talebi derinden etkileyebilir.

Bu olası gelişmelerden birisi, Asya'da ve Avrupa'da artan gelir düzeyi paralelinde tüketim talebinin yükselmesi veya hükümetlerin yaşlanan yerli nüfus için milli hasılanın daha büyük bir bölümünü tahsis etme mecburi-

yeti ile karşı karşıya kalmalarıdır. Her iki halde de yerli tasarruflar azalacak ve Amerikan Hazine bonolarına olan talep gereileyecektir.

Diğer bir olası gelişme giderek daha da yaşlanan nüfus için yapılması gereken sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının Amerika'da bütçe açığını daha da arttırması ve dolayısıyla tasarruf açığı üzerinde arttırıcı ilave bir etki doğurmasıdır.

Üçüncüsü Amerika'da ekonomik büyümenin, esasen yetersiz olmakla beraber tüketicilerin varlık sahibi olmaya dayalı tasarruflarından büyük güç almakta oluşudur. Varlıklardaki artış hem menkul kıymet piyasalarındaki endeks yükselmelerinden hem gayrimenkul değerlerindeki artışlardan kaynaklanmıştır. Ancak faiz hadlerinde meydana gelecek köklü bir değişiklik veya menkul kıymet piyasalarında yaşanabilecek bir düzeltme hareketi ya da gayrimenkul değerleri balonunun patlaması varlık artışına dayalı olarak yapılan tasarrufların hacminde önemli bir dalgalanmaya neden olabilir. Yukarıda sözü edilen bu olası gelişmeler yerli tasarruflara dayanmayan bir ekonomik büyümenin uzun vadede idame ettirilmesinin taşıdığı zorlukları oldukça belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır.

(1) Financial Times, haziran 14, 2004, S.15.

(2) The Economist, Eylül 18-24, S. 86.

(3) <http://www.morganstanley.com/GEFdata/digests>. Ağustos 27, 2004.

TEFE hız kazandı

Eylül ayında Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 1,85, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 9,31, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 12,50 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 11,16 artış gösterdi. Bu artışta tarım sektöründe yaşanan fiyat artışları en belirleyici faktör oldu. Eylül ayındaki 1,85'lik artışın dağılımına baktığımızda tarımcılık, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektöründen dolayı 1,2, madencilik ve taşocakçılığı sektöründen 0,1 ve imalat sanayi sektöründen de 0,5 oranında artış gerçekleşti.

Eylül ayında Tüketici Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 0,94, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 4,85, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 9,00 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 12,87 artış gerçekleştirdi. Bu artışın ana harcama grupları itibarıyla dağılımına baktığımızda 0,1'i gıda, içki, tütün grubundan, 0,1'i giyim ve ayakkabı grubundan, 0,5'i konut grubundan, 0,2'si eğitim grubundan kaynaklandı. En fazla artış 3,3 ile eğitim grubunda gerçekleşti. Bölgeler itibarıyla en yüksek artış ise yüzde 1,2 ile Marmara Bölgesinde yaşandı.

TEFE	EYLÜL 2004	EYLÜL 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	1,85	0,05
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	9,31	10,72
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	12,50	19,07
(01.10.2003-30.09.2004) - (01.10.2002-30.09.2003) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	11,16	30,26

TÜFE	EYLÜL 2004	EYLÜL 2003
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,94	1,90
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	4,85	13,84
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	9,00	23,00
(01.10.2003-30.09.2004) - (01.10.2002-30.09.2003) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	12,87	28,43

		2004									2003		
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
TEFE	Bir önceki aya göre değişim	2,6	1,64	2,10	2,65	-0,03	-1,05	-1,52	0,79	1,85	0,6	1,7	0,6
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	2,6	4,31	6,50	9,33	9,29	8,14	6,50	7,33	9,31	11,3	13,2	13,9
TÜFE	Bir önceki aya göre değişim	0,7	0,55	0,89	0,59	0,38	-0,13	0,22	0,58	0,94	1,4	1,6	0,9
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	0,7	1,29	2,19	2,79	3,18	3,05	3,28	3,87	4,85	15,5	17,3	18,4

Dünya ekonomisi

Petrol ve Çin

Dünya ekonomisinin uzun süredir temel gündem maddesini yükselen petrol fiyatları ve Çin'in ekonomik görünümü oluşturuyor. Petrol fiyatlarının istikrarsız bir dalgalanmaya girmiş olması gelişmekte olan ülkeler için en büyük handikap olarak görülüyor.

Petrol fiyatlarında aylardır yaşanan istikrarsız dalgalanma dünya ekonomisinin temel gündem maddesini oluşturuyor. 35-50 dolar aralığında son aylardaki hızlı dalgalanma ve bir türlü istikrara oturmayan petrol fiyatları G-7 ülkelerinin de öncelikli gündemi oldu. Petrol fiyatlarındaki bu dalgalanmanın devam etmesinin özellikle enerjide dışa bağımlı gelişmekte olan ülke ekonomilerinin yakından etkilenmesi bekleniyor. Petrol fiyatları dünya ekonomisinin de zayıf halkasını oluşturuyor.

Bir diğer zayıf halka ise Çin ekonomisi. Çin'de yaşanan ekonomik gelişmelerde bir çok ülkeyi tehdit eder düzeyde gelişimini sürdürüyor. Piyasa hakimiyetini artırmayı sürdüren Çin, diğer ülkelerin pazar paylarının gerilemesine sebep olarak yeni dengelerin oluşmasına zemin hazırlıyor.

Rekor oranda hızlı büyüme nedeniyle ısınan Çin ekonomisi, alınan önlemler sonucunda soğumaya başladı. Çin Merkez Bankası, eko-

nomiyi soğutmak için tüketimi frenleyici önlemler alındığını hatırlatarak, bunun sonucunda para arzı ve kredilerin makul düzeylere gerilediğini açıkladı.

Dünya ekonomisinin lideri ABD'nin Eylül sonunda tamamlanacak bütçe yılında, 11 aylık açığı 437 milyar dolara ulaştı. Askeri harcamaların hız kesmemesi nedeniyle, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 5.9 artışla 2.11 trilyon dolar harcayan ABD hazinesinin geliri ise yüzde 5.2 artışla 1.67 trilyon dolarda kaldı. Bu gelişmeler sonucu ABD'nin cari işlemler açığı 166 milyar dolara yükseldi.

OECD, 2004 yılı için ABD ekonomisi büyüme tahminini düşürürken, euro bölgesi ve Japon ekonomileri büyüme tahminlerini artırdı. OECD, büyüme tahminini ABD ekonomisi için yüzde 4.7'den yüzde 4.3'e indirdi. Euro bölgesi için yüzde 1.6'dan yüzde 2'ye ve Japon ekonomisi için yüzde 3'ten yüzde 4.4'e yükseltti.

Avrupa Merkez Bankası, 2004 ve 2005 yılları için euro bölgesindeki büyüme beklentisini yükseltirken enflasyonun düşeceğini öngörüyor. Banka, daha önce 2004 için yüzde 1.4-2.0 ve 2005 için yüzde 1.7-2.7 bandı olarak açıkladığı euro bölgesinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın (GSYH) artış beklentisini, bu yıl için yüzde 1.6-2.2, gelecek yıl için ise yüzde 1.8-2.8 aralığına yükseltti.

AMB, euro bölgesindeki enflasyon beklentisi konusunda da iyimserliğini artırdı. Bankanın bu yıl için daha önce yüzde 2.1-2.3 aralığında gerçekleşmesini beklediği enflasyon tahmini ise yüzde 1.3-2.3 olarak açıklandı.

IMF, Brezilya ile yaptığı 40 milyar dolarlık stand-by anlaşması çerçevesinde sekizinci gözden geçirmeyi onayladı. Gözden geçirmenin onaylanmasıyla Brezilya'ya verilmek üzere 1.3 milyar dolarlık kredi dilimi serbest bırakılacak.

Vergi İstatistikleri

Toplam Vergi Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı													
	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Kanada	25.6	30.8	31.9	30.9	32.5	35.9	35.6	35.9	36.7	36.7	35.9	35.6	35.1
Meksika				16.2	17.0	17.3	16.7	16.7	17.5	16.6	17.3	1.5	18.9
ABD	24.7	27.7	26.9	27.0	26.1	26.7	27.6	27.9	28.3	28.9	28.9	29.7	28.9
Avustralya	21.7	22.2	26.6	27.4	29.1	29.3	29.7	30.3	30.0	30.0	30.8	31.5	30.1
Japonya	18.3	20.0	21.2	25.1	27.1	30.0	27.6	27.5	27.9	26.8	26.4	27.5	27.3
Kore			15.3	17.7	16.9	19.1	20.5	21.4	22.7	22.9	23.6	26.1	27.2
Yeni Zelanda	24.7	26.3	29.9	31.8	32.4	37.6	37.0	34.9	35.5	34.1	33.9	33.8	33.8
Avusturya	33.9	34.6	37.4	39.8	41.9	40.4	41.6	43.5	44.4	44.1	44.0	43.3	45.4
Belçika	31.1	34.5	40.1	42.4	45.6	43.2	44.6	44.9	45.3	45.9	45.3	45.7	45.8
Çek Cumhuriyeti							40.1	39.3	38.6	37.9	38.9	38.9	38.4
Danimarka	29.9	39.2	40.0	43.9	47.4	47.1	49.4	49.9	49.8	50.1	51.5	49.5	49.8
Finlandiya	30.4	31.8	36.6	36.1	39.9	44.6	45.1	47.4	46.2	46.0	47.0	47.3	46.1
Fransa	34.5	34.1	35.9	40.6	43.8	43.0	44.0	45.0	45.2	45.1	45.7	45.2	45.0
Almanya	31.6	29.8	32.6	34.6	34.3	32.9	38.2	37.4	37.0	37.1	37.7	37.8	36.8
Yunanistan	19.9	22.4	21.8	24.2	28.6	29.3	32.4	40.2	34.0	35.8	37.0	37.5	36.9
Macaristan							42.4	40.7	39.0	38.8	39.1	39.0	39.0
İzlanda	26.2	27.1	29.7	29.4	28.6	31.5	31.8	33.0	32.9	34.8	37.2	38.3	36.5
İrlanda	24.9	28.8	29.1	31.4	35.0	33.5	32.8	32.8	32.2	31.5	31.0	31.2	29.9
İtalya	25.5	26.1	26.1	30.4	34.4	38.9	41.2	42.7	44.2	42.5	43.3	41.9	42.0
Lüksemburg	27.7	26.8	37.5	40.8	45.1	40.8	42.3	42.4	41.5	40.2	40.1	40.4	40.7
Hollanda	32.8	35.8	41.6	43.6	42.6	43.0	41.9	41.5	41.9	40.0	41.2	41.1	39.5
Norveç	29.6	34.4	39.3	42.5	43.1	41.5	41.1	41.1	41.8	42.7	40.4	39.0	43.3
Polonya							39.6	39.4	38.8	37.6	35.0	34.3	33.6
Portekiz	15.8	19.4	20.8	24.1	26.6	29.2	32.5	32.3	32.8	33.3	34.0	34.3	33.5
Slovak Cumhuriyeti										35.9	34.4	34.9	32.3
İspanya	14.7	16.3	18.8	23.1	27.8	33.2	32.8	32.6	33.5	34.0	35.0	35.2	35.2
İsveç	35.0	37.5	40.9	46.1	47.0	51.9	48.5	50.4	51.6	52.0	52.3	54.0	51.4
İsviçre	19.6	22.5	27.9	28.9	26.6	26.9	28.5	29.0	28.5	29.7	29.8	31.2	30.6
Türkiye	10.6	12.5	16.0	17.9	15.4	20.0	22.6	25.4	27.9	28.4	31.3	33.4	36.5
İngiltere	30.4	37.0	35.3	35.2	37.7	36.8	34.8	34.8	34.9	36.7	36.1	37.2	37.3
OECD Toplam	25.8	28.2	30.4	32.0	33.6	34.8	36.0	36.6	36.6	36.5	36.8	37.1	36.9
OECD Amerika Kıtası	25.2	29.2	29.4	24.7	25.2	26.6	26.6	26.9	27.5	27.4	27.4	27.9	27.6
OECD Pasifik Bölgesi	21.6	22.8	23.3	25.5	26.4	29.0	28.7	28.5	29.0	28.5	28.7	29.7	29.6
OECD Avrupa	26.5	29.0	32.0	34.5	36.4	37.2	38.6	39.3	39.2	39.1	39.4	39.6	39.4
AB 15	27.9	30.3	33.0	35.8	38.5	39.2	40.1	41.2	41.0	40.9	41.4	41.4	41.0

Kaynak : OECD, Revenue Statistics, Paris, 2003

BİLANÇO

Bütçe Gerçekleşmeleri					
Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak-Ağustos (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)*	2004 Yılı Bütçe Hedefi
	2003	2004	Artış (yüzde)		
Gelirler	63.648	70.870	11.3	1.25	104.109
Genel Bütçe Gelirleri	62.387	69.715	11.7	1.64	103.309
Vergi Gelirleri	53.292	57.164	7.26	-2.75	88.893
Gelirden Alınan Vergiler	16.501	17.141	3.87	-5.60	25.210
Gelir Vergisi	10.660	11.380	6.75	-2.98	16.679
GVK Göre Alınan Geçici Vergi	371	497	33.9	21.6	
Kurumlar Vergisi	5.836	5.762	-1.26	-10.2	8.531
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	4.710	5.176	9.89	-1.36	
Mülkiyet Üzerinden Alınan V.	1.497	949	-36.6	-42.3	1.376
Motorlu Taşıtlar Vergisi	989	1.150	16.2	5.59	935
Mal ve Hizmetlerden Alınan V.	27.421	26.239	-4.31	-13.0	43.439
Dahilde Alınan KDV	9.492	7.553	-20.4	-27.6	13.320
Özel Tüketim Vergisi	14.032	16.275	15.9	5.32	26.878
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	779	913	17.2	6.50	1.276
Özel İletişim Vergisi	620	167	-73.0	-82.1	
Özel İşlem Vergisi	402	94	-76.6	-85.7	
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	7.871	10.578	34.3	22.0	15.382
İthalde Alınan KDV	7.258	9.785	34.8	22.5	14.346
Vergi Dışı Normal Gelirler	6.085	11.876	95.1	77.3	13.913
Katma Bütçe Öz Gelirleri	1.261	1.156	-8.32	-16.6	800
Harcamalar	92.091	88.871	-3.49	-12.2	149.945

*Hesaplama Tüfe yüzde 10.04 olarak alınmıştır.

EKONOMİK VERİLER

	2003	2002	2001	2000	1999	1998
GSMH (Cari fiyatlarla Trilyon TL)	356.681	275.032	176.484	125.596	78.283	53.518
GSMH (milyon dolar)	239.219	179.898	145.693	200.002	185.267	206.552
GSMH (Değişim Hızı 1987 fiyatlarıyla %)	5.9	7.9	-9.5	6.3	-6.1	3.9
Kişibaşına GSMH (ABD Doları)	3.383	2.598	2.123	2.965	2.879	3.255
Üretim İndeksi	117.9	102.5	92	101	95.7	100.9
Toplam İhracat (Milyon/Dolar)	46.877	35.081	31.334	27.775	26.587	26.974
Toplam ithalat (Milyon/Dolar)	68.734	50.832	41.399	54.503	40.671	45.921
Dış Ticaret Dengesi (Milyon/Dolar)	-21.856	-15.751	-10.065	-26.728	-14.084	-18.947
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı %	68.2	69.0	75.7	51.0	65.4	58.7
İşsizlik Oranı (%)	10.3	10.6	8.5	6.6	7.7	6.8
İç Borç Stoku (Trilyon TL)	194.387	149.869	122.157	36.421	23.005	11.693
Dış Borç Stoku (Milyon/Dolar Yeni Tanım)	147.264	131.264	113.826	118.702	102.992	96.429
Cari İşlemler Dengesi (Milyon/Dolar)	-6.808	-1.789	3.390	-9.819	-1.360	1.984

	2004		2003		2002
(Milyar TL)	10 Eylül	3 Eylül	26 Aralık	12 Eylül	27 Aralık
Emisyon	15.310.362	14.138.190	10.844.508	10.399.907	7.707.082
Para Arzı					
- M1	28.574.210	26.948.738	21.564.149	18.365.948	14.258.860
- M2	103.267.857	102.049.357	80.922.936	73.529.798	61.195.275
- M3	108.771.322	108.599.991	86.565.043	78.779.547	64.399.837
Yurtiçi Kaynaklı TL. Mevduat	64.266.204	93.267.930	75.677.074	68.098.313	56.294.199
- Vadeli Tasarruf	62.697.130	63.158.568	50.174.043	46.526.618	38.675.412
- Vadesiz Tasarruf	7.580.835	7.177.664	5.853.366	4.006.664	3.262.560
- Vadeli Ticari	11.996.517	11.942.051	9.184.744	8.637.232	8.261.003
- Vadesiz Ticari	6.941.263	6.388.280	5.580.690	4.783.236	3.784.187
- Resmi Mevduat	5.050.459	4.601.367	4.884.231	4.144.563	2.311.037
Kredi Stoku	74.297.017	74.018.198	51.748.279	43.137.139	35.159.807
- Tüm Banka Kredileri	73.994.717	73.715.898	51.748.279	43.137.139	34.909.807
- M.B. Kredileri	302.300	302.300	0	0	250.000
Bank. El. Tah. ve Bono	106.588.074	106.920.487	97.459.504	87.356.094	81.616.926

BİLANÇO

Mevzuat Değişiklikleri

- 03 Eylül 2004** - 2004/7802 Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine ilişkin Karar
- 04 Eylül 2004** - Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No:85)
- 07 Eylül 2004** - Sigorta ve Reasürans Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına ilişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 09 Eylül 2004** - 2004/7814 özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine ilişkin Karar
- Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara ilişkin 91-32/5 Sayılı Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (No:2004-32/29)
- Dış Ticarete Standardizasyon Tebliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2004/37)
- Sermaye Piyasası Mevzuatı Çerçevesinde Değerleme Hizmeti Verecek Şirketlere ve Bu Şirketlerin Kurulca Listeye Alınmalarına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik yapılmasına Dair Tebliğ (Seri: VIII, No:43)
- 16 Eylül 2004** - Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu Kapsamında Tarımsal Faaliyette Bulunanların Tespit, Tescil ve Takibi Hakkında Yönetmelik
- 23 Eylül 2004** - 2004/7888 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 28 Eylül 2004** - 2004/7889 Gümrük Vergilerinden Muafiyet ve İstisna Tanınacak Haller Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar
- 2004/7890 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- 30 Eylül 2004** - 2004/7893 Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Belirlenmesine İlişkin Karar
- Muhasebat Genel Müdürlüğü Genel Tebliği (Sıra No:21) Yeni Türk Lirası İşlemleri Hakkında Tebliğ
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 340)

Vergi Takvimi

- 07.10.2004** - Eylül 2004 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 11.10.2004** - 16-30 Eylül Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 11.10.2004** - 16-30 Eylül Dönemine Ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.10.2004** - 2004 Dönemi Özel İletişim Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 15.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Kolalı Gazoz, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Dayanıklı Tüketim ve Diğer Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 15.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine Ait Gider Vergilerinin (BSMV) Beyanı ve Ödenmesi
- 15.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Motorlu Taşıt Araçlarına İlişkin Özel Tüketim Vergisi (Tescile Tabi Olmayanlar) Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 20.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 20.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Beyanı
- 20.10.2004** - Temmuz-Ağustos-Eylül 2004 Dönemine ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı
- 20.10.2004** - Temmuz-Ağustos-Eylül 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Beyanı
- 20.10.2004** - İlan ve Reklam Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2004** - Yarışma ve Çekilişler ile Futbol Müsabakalarına ait Müşterek Bahislerle İlgili Veraset ve İntikal Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 20.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Damga Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.10.2004** - 1-15 Ekim Dönemine ait Petrol ve Doğalgaz Ürünlerine İlişkin Özel Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 26.10.2004** - 1-15 Ekim Dönemine Ait Noterlerce Yap. Makbuz Karşılığı Öde. Ait Bildirimlerin Verilmesi ve Ödenmesi
- 26.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Ödemesi
- 26.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajının Ödenmesi
- 26.10.2004** - Eylül 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Ödemesi
- 26.10.2004** - Temmuz-Ağustos-Eylül 2004 Dönemine ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Ödemesi
- 26.10.2004** - Temmuz-Ağustos-Eylül 2004 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Ödemesi

BİLANÇO

Eylül 2004
Kronoloji

01 Eylül Rus birliklerinin Çeçenistan'dan çekilmesini isteyen teröristler okul bastı. 1200 kişiyi rehin aldı.

02 Eylül Tevid ve Cihat örgütü Irak'ta üç Türk rehineyi öldürdü.

03 Eylül Rusya'daki rehine krizinde çoğu çocuk 394 kişi öldü, 556 kişi yaralandı.

04 Eylül Irak'ta ABD askerleri Türkmenlerle çatıştı 13 kişi öldü.

05 Eylül Japonya'da 7.3 ve 6.8 şiddetinde iki deprem meydana geldi ölen olmadı.

06 Eylül Türkiye'de temaslarda bulunan AB Komiseri Verheugen Türkiye'nin kritik eşiği aştığını ifade etti.

07 Eylül Başbakan Erdoğan zinanın suç kabul edilmesi ile kadının korunacağını söyledi.

08 Eylül Kastamonu'da bakır madeni tünel inşaatı yapılırken çıkan yangında 19 kişi hayatını kaybetti.

09 Eylül Merkez Bankası'nın faiz indiriminin ardından bankalarda faiz oranlarını indirdi.

10 Eylül DIE, Türkiye'nin 2004 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 14.4 büyüdüğünü açıkladı.

11 Eylül Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Telfer'de ABD'nin sivil ayrımı gözetmeden yürüttüğü operasyonda 100'den fazla kişi hayatını kaybetti.

12 Eylül Yılın ilk sekiz ayında gümrüklerde 341 trilyon liralık kaçak mal yakalandı.

13 Eylül Irak'ta El Kaide teröristleri elleri bağlı Türk şoförün kafasını keserek öldürdüler.

14 Eylül İç ve dış kamuoyunda yükselen tepkilere CHP'nin muhalefeti de eklenince AKP zınayı suç haline getirme girişiminden vazgeçti.

15 Eylül Tren kazalarıyla ilgili tepki çeken Ulaştırma Bakanı Yıldırım TCDD Genel Müdürü Karaman ve yardımcısı Ergüleç'i görevden aldı.

16 Eylül AKP, zina suçunu ekleyemediği Türk Ceza Kanunu'nu son maddeleri görüşülürken Komisyona geri çekti.

17 Eylül Başbakan Erdoğan, AB'nin zina eleştirilerine sert bir dille tepki verdi.

18 Eylül Aşiret baskısıyla Van polisinin elinden kaçırılan Hamit Bayram Ankara'da yakalandı.

19 Eylül Irak polisi son 24 saatte 12 Türk kamyoncunun kaçırıldığını yada öldürüldüğünü açıkladı.

20 Eylül AB Komisyonu, TCK'nın TBMM'den geçmeden üyelik müzakerelerinin başlatılamayacağını resmen açıkladı.

21 Eylül CHP, TCK tasarısını AB'nin ilerleme raporunu yayımlayacağı 6 Ekim'e yetiştirmek için Meclisi olağanüstü toplantıya çağırdı.

22 Eylül Cumhurbaşkanı YÖK'ün İstanbul Üniversitesi Rektörü'nün görevden alınması kararını onayladı.

23 Eylül Erdoğan'ın AB ile yarattığı gerilim, TCK'nun 6 Ekim'den önce zinasız geçirileceği sözünden sonra aşıldı. Verheugen Türkiye'nin müzakere tarihi alması için engel kalmadığını açıkladı.

24 Eylül Maliye Bakanı Unakıtan vergi oranlarında indirim için çalışıldığını açıkladı.

25 Eylül Haiti'de meydana gelen kasırgada 1180 kişi öldü.

26 Eylül Türk Ceza Kanunu TBMM'de kabul edildi.

27 Eylül İngiliz Times Gazetesi, deli dana mikrobi taşıyan kan ürünlerinin aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 11 ülkeye satıldığını yazdı.

28 Eylül Uluslararası piyasalarda petrol fiyatları tarihi bir rekor kırarak 50 doları geçti.

29 Eylül Sedat Bucak, Susurluk'un bazı kayıp belgelerini mahkemeye sundu.

30 Eylül DIE işsizlik oranının yüzde 9.3'e gerilediğini açıkladı. Irak'ın başkenti Bağdat'ta 37'si çocuk 43 kişi öldü.